

MLADIKA

maj 2009

cena 3,00 €

Štev. 3-4

MAJDA ARTAČ STURMAN

Zaljubljeni v smrt? Ne – zaljubljeni v življenje

Vera Vetrin

ŠE O DANICI IN STANKU

POGOVOR Z MAJDO COLJA KOMPAN

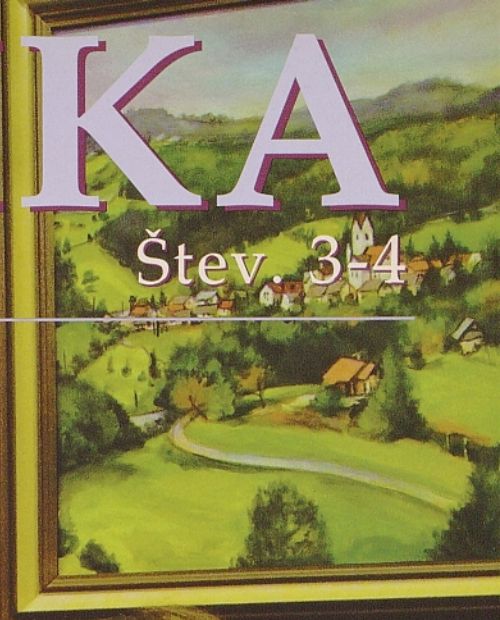
Pred volilnimi preizkušnjami

Uvodnik

MATEJA GOMBOC

Čakajoča

Novela

Pred volilnimi preizkušnjami	1
Zvone Štrubelj: Na zelenih pašnikih	2
Mateja Gomboc: Čakajoča	4
Vladimir Kos: Glej, kako so krizanteme trudne	6
Iz hrvaške poezije	7
Peter Merkù: Moje življenje v Nemčiji (XI)	9
Milan Gregorič: Silvo Fatur	11
Vera Vetrh: Še o Danici in Stanku	15
Branka Sulčič: Piccolomini in naši kraji	19
Karolina Godina: Obvaruj in čuvaj jo, sv. Miklavž	21
Lida Turk: Vabilo na veselico	23
Renato Podbersič ml.: Ob 110. obletnici imenovanja prvega slovenskega kardinala	24
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	26
Razmišljanja	27
Majda Artač: Zaljubljeni v smrt? Ne – zaljubljeni v življenje	28
Antena	30
Ocene:	
Knjige: E. Umek, Po sledih Fate Morgane (V. Purič); Pomembni roman Vilme Purič (I. Žerjal); Razstave: Edi Žerjal, Duhovnost vode (M. Jevnikar)	36
Nagrada Vstajenje	38
Knjižnica Dušana Černeta (87)	40

Na platnicah:

Pisma uredništvu; Za smeh in dobro voljo; Listnica uprave

Priloga: RAST 3 - 2009

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu
dne 21.4.1999 pod številko 114276.
Vpisana v seznam ROC dne 15.10.2005
pod številko 11721.

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne 6.4.1957

ISSN 1124 – 657X

Tisk: Graphart srl - Trst

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS za
Slovence v zamejstvu in po svetu.

IZHAJA DESETKRAT V LETU LETO LIII.

38,00 €

L'ALTRA ANIMA DI TRIESTE

uredila Marija Pirjec

Eseji, novele, pričevanja, pesmi
iz slovenske literarne produkcije
od Trubarja prek Kosovela in
Bartola do Rebule in Pahorja.

Evelina Umek

LA PARRUCCHIERA

Roman Eveline Umek s podnaslo-
vom Tržaška zgodba je pripoved o
frizerki Romani in njenem odkri-
vanju slovenskih korenin.

12,00 €

25,00 €

Ettore Tommasi

SLOVENSKA PLANINSKA TRANZVERZALA

TRAVERSATA ALPINA SLOVENA

Slovensko planinsko transverzalo
od Maribora do Ankarana pred-
stavlja italijanskim bralcem plani-
nec in naravoslovec Ettore
Tomasi.

SLIKA NA PLATNICI: prof. Majda Artač, avtorica Vilma Purič in mag.
Marija Mercina na predstavitvi knjižnega prvenca "Burjin čas" v
Peterlinovi dvorani v Trstu (foto KROMA).

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Jadranka Cergol, Liljana Filipič, Ivo Jevnikar, Marij
Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli,
Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan
Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira
Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander
Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin,
Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani
uredniškega odbora.

Pred volilnimi preizkušnjami

V juniju nas čaka več volilnih preizkušenj, najprej evropske, v večini občin upravne in nato še referendum o volilnem sistemu. Čeprav to niso parlamentarne volitve, imajo vendarle izrazito političen pomen, ker hočejo stranke preveriti, kako je s konsenzom med volilci. Večinska vladna stranka se hvali z naraščajočo popularnostjo svojega voditelja Berlusconija in se nanjo tudi obeša, saj se navsezadnje ne more pohvaliti z učinkovitimi prijemi v boju z gospodarsko krizo. Severna liga je na pohodu in hoče zagon izkoristiti, Casini in Di Pietro čakata na spodrsnjaje leve in desnice, levi demokrati se tresejo pred novim osipom, medtem ko skrajna levica hoče dokazati, da še živi. Vsi se torej potegujejo za glasove volilcev iz izrazito strankarskih interesov ne pa iz kakšne privrženosti evropski misli ali nagnjenju k upravljanju občinskih zadev, še najmanj navdušenja pa je za spremembo volilnega sistema z referendumom. Sedanji zakon je slab, toda uspeh referenduma bi dokončno obračunal z manjšimi strankami, uvedel čisti dvostrankarski sistem in bi samo še okrepil Berlusconija, ki bi tako imel popolnoma proste roke ...

Slovinci v Italiji bomo tudi tokrat razdelili svoje glasove po raznih strankah, ker se pač zaradi strankarskih interesov ne moremo sporazumeti za skupno potezo, v duhu usodnega, več kot pol stoletja starega navodila iz Ljubljane, ki je veleval, naj se člani in volilci razpuščene Neodvisne socialistične zveze vključijo v napredne italijanske stranke. Politični pluralizem je predpogoj za demokratično življenje neke skupnosti, toda manjšina, ki se še poteguje za svoje pravice, potrebuje čim večjo enotnost političnega zastopstva in predstavnštva. Uveljavljati te poglede pomeni, razumeti in potrjevati manjšinske potrebe mimo strankarskih interesov vsedržavnih političnih formacij, katerih primarni cilji ne morejo upoštevati manjšinskih pričakovanj. Zato je povsem razumljivo, da se je Slovenska skupnost kot edina manjšinska stranka, ki si sicer ne lasti monopolnega zastopstva, odločila ostati zvesta manjšinski solidarnosti, kateri je sledila vse od prvih volitev v evropski parlament. Tudi tokrat je potrdila volilni dogovor z Južnotirolsko ljudsko stranko in na njeno listo dala svojega kandidata, pisatelja Borisa Pahorja, ki je s svojim delom in pričevanjem toliko prispeval k razpoznavnosti in ugledu manjšine.

Podobnim načelom je slovenska stranka sledila pri upravnih volitvah, ki bodo v nekaterih naših občinah. Ponekod na Tržaškem je bil dogovor možen, in dobili smo skupnega županskega kandidata Fulvio Premolin v dolinski občini, ali pa doseženo sodelovanje, dogovor Cibi-Pisani na Repentabru, ki je že doživel uspešno preizkušnjo v pravkar končani mandatni dobi. Drugod do dogovora ni prišlo ali le delno (Sovodnje), kar lahko samo obžalujemo in se hkrati sprašujemo zakaj.

Zvone Štrubelj

Na zelenih pašnikih

Fragmenti poetične in narativne teologije (3)

Za nomade, kakršni so dolga stoletja bili Abrahamovi potomci, ki so se veliko gibali v puščavskem in skalnatem goratem svetu, so bili zeleni pašniki kakor redek in poseben božji blagoslov. Na njih so do sitega lahko napasli svoje črede, in če je bila v bližini tudi voda, se jim je moralo zdeti, da so v raju. Iz takih, sicer redkih, a presrečnih dni izvira psalmistova molitev, ki povečuje Gospoda z besedami:

*»Gospod je moj pastir,
nič mi ne manjka.*

*Na zelenih pašnikih mi daje ležišče;
k vodam počitka me vodi.*

*Mojo dušo poživlja,
vodi me po pravih stezah*

zaradi svojega imena.« (Ps 23, 1-3)

Po nekaj dneh počitka ni bilo težko vstati in nadaljevati pot v puščavskem in goratem svetu pod pripekotno močnega sonca. S poživiljenim telesom in dušo so se pastirjem zdele vse nadaljnje poti Gospodove steze, steze njegove previdnosti. Zato so bile tudi najhujše preiskušnje pravzaprav majhne ovire, ki jih je moč preskočiti z lahkotnim korakom.

*»Tudi če bi hodil po globeli smrtne sence,
se ne bojim hudega, ker si ti z menoj,
tvoja palica in tvoja opora, ti me tolažita.« (Ps 23, 4)*

Pot je dolga, pravzaprav življenje je pot. Zato so na njej potrebne osvežilne postaje kakor zeleni pašniki, izviri sveže vode, zdravilne kopeli in pogrnjena miza z izbranimi dobrotami. Od tu občutki varnosti in obdarovanosti. Zato psalmist nadaljuje z molitvijo:

*»Pred mano pogrinjaš mizo
vpričo mojih nasprotnikov;
z oljem mi maziliš glavo,
moja čaša je prepolna.« (Ps 23, 5)*

S hvaležnim pogledom nazaj, na vso, že prehojeno pot in z zaupanja polnim, svetlim pogledom v prihodnost se psalmistu izbistrta dve zvezdi vodnici: dobrota in milina. To sta dve božji zvezdi, a obenem tudi dve najpomembnejši zvezdi človekovega srca. Dobrota, to je občutek, da je vse na mestu in vse prav, tudi občutek dobrohotne naklonjenosti in obenem občutek polnosti zdravja in zadovoljstva, občutek sreče, ki jo človek najde v preprostih in majhnih stvareh.

Milina pa je kakor nasmeh življenja, mavrica, ki jo življenje riše po nenadnih in nepričakovanih nevihtah; milina kakor blagohotna umirjenost, prijeten počitek in občutek lepote. S tem je napolnjena Gospodova hiša, polna žlahtnega kadila in tihega pričakovanja. Psalmist zato svojo molitev sklene:

*»Le dobrota in milina me bosta spremljali
vse dni mojega življenja;
prebival bom v hiši Gospodovi
vse dni življenja.« (Ps 23, 6)*

JEZUS KOT MILI IN DOBRI PASTIR

Nomadaska molitev o Bogu kot dobrem pastirju in ljubečem gostitelju je večkrat morala biti na Jezusovih ustih. Če je še v zadnjih trenutkih svojega življenja, ko je umiral na križu, spontano govoril in molil z besedami psalma (*Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?*), to predpostavlja, da so bili psalmi njegova vsakodnevna duhovna hrana, redna dejanja zahvaljevanja, slavljenja, čudenja a tudi izražanja bolečine, človeške krhkosti in prizadetosti. Z besedili psalmov je Jezus moral voditi notranji pogovor s svojim Očetom. Ni jih molil kot mnogi danes v Cerktvi, ki molimo t. i. »brevir«, predpisano obvezno jutranje, opoldansko in večerno bogoslužno branje psalmov, odlomkov Svetega pisma in cerkvenih očetov, ki večkrat izzveni le kot formalna obveznost, molitev brez duha. Besedila Mojzesove postave, psalme in besedila prerokov in drugih starozaveznih spisov je Jezus moral dnevno »obiskovati«, se iz njih hraniti in jih na nek način poustvarjati. V tem duhu izzvenijo njegove prilike, ki so svobodna pesniška in pripovedna razmišljanja pa tudi vsa zrna resnice, ki jih je sejal med učenci in množicami.

Evangelist Janez je veliko pisal v podobah. Kot najljubši Jezusov učenec je od svojega Učitelja privzel tudi stil pripovedovanja. Globok je in proniciljiv, direkten, širok, skrivnosten, ustvarjalen in mističen. V desetem poglavju svojega evangelija je spregovoril o Jezusu kot dobrem pastirju.

Janezov Jezus kot dobri pastir ni nekakšna idilična, zasanjana romantična oseba, kakršno pogosto vidimo v ljudskih verskih upodobitvah. Pred nami zaživi kot odločna in suverena oseba, ki sebe imenuje »vrata« k ovcam, dobrega pastirja, ki prinaša življenje in ga da-

je za svoje ovce.

»Resnično, resnično, povem vam:
Jaz sem vrata k ovcam. (Jn 10, 7)

Jaz sem prišel, da bi imeli življenje
in da bi ga imeli v obilju. (Jn 10, 10)

Jaz sem dobri pastir.
Dobri pastir da svoje življenje za ovce. (Jn 10, 11)

Jaz sem dobri pastir
in poznam svoje in moje poznajo mene,
kakor Oče pozna mene
in jaz poznam Očeta. (Jn 10, 14-15)

Moje ovce poslušajo moj glas;
jaz jih poznam in hodijo za menoj.
Dajem jim večno življenje;
nikoli se ne bodo izgubile
in nihče jih ne bo iztrgal iz moje roke« (Jn 10, 27-28)

Dobri pastir da svoje življenje iz čiste ljubezni do ovc. »Zato me Oče ljubi, ker dam svoje življenje, da ga spet prejmem. Nihče mi ga ne jemlje, ampak ga dajem sam od sebe« (Jn 10, 17-18). Ker je vse prejel od Očeta – tako kot občuti nomad v molitvi 23. psalma – in ker je bil rojen iz ljubezni, mu vse vrača iz ljubezni.

Kako zelo drugačno je to razmišljanje od našega običajnega doživetja Jezusove smrti in vstajenja. Tu ni govora o krivdi in o odkupnini za naše grehe, o žrtvi, ki naj bi jo Bog zahteval za rešitev nas ljudi. Tu je ena sama milina, dobrotu in ljubezen. Bog je ljubezen, ki ne pozna meja; ljubezen, ki temo spreminja v svetlobo, zlo v dobro, smrt v življenje.

Jezus kot dobri pastir vodi tudi nas, ki često bolehamo za pomanjkanjem čiste, globoke in z božjim soncem obsijane ljubezni, k izvirov žive vode, na zelene pašnike božje dobrote in ljubezni. Tudi ko hodimo v smrtni globeli strahu, je kot dobri pastir vedno z nami. Njegova dobrotljiva roka nas varuje in vodi, je palica in opora za opotekajoče človekove stopinje. Njegova roka se ne zna stegniti drugače kot iz nagibov ljubezni, v blagoslov in za rešitev.

PASTIRJEVA LEPOTA IN PRIVLAČNOST NJEGOVEGA GLASU

Podoba Jezusa kot dobrega pastirja je bila zelo priljubljena kristjanom prvih treh stoletij. To je tudi najstarejši in najpogostejši motiv rimskih katakomb. Če je kdo od kristjanov želel potomcem povedati, da je bil kristjan, je na svoj nagrobni kamen dal napisati ta-

kole: »Sem učenec svetega pastirja, ki pase črede svojih ovac na planotah in v pogorjih in ima lepe, velike, vsevidne, vsepregledne oči.«

Lepe, velike, vsevidne in vsepregledne oči! Ta pesniška podoba je v kasnejših stoletjih zaživela v bizantinski umetnosti, ki je v apsidah krščanskih bazilik z mozaikom upodabljala Kristusa – »Pantokratorja«, z velikimi, lepimi in vsepreglednimi očmi. Izražajo občutje zaupanja, predanosti in varnosti. Sveti pastir, ki pase črede svojih ovc na planotah in v pogorjih, nas s svojimi lepimi, velikimi, vsevidnimi in vsepreglednimi očmi vabi k vstopu v notranji svet njegovega božjega kraljestva. Njegove oči so kakor vrata, zato sebe imenuje: »Jaz sem vrata. Kdor vstopi skozi me, se bo rešil; hodil bo noter in hodil bo ven in bo našel pašo« (Jn 10, 9). Njegova staja ni zaprta, njegove ovce niso obsojene na majhen in tesen prostor.

Vse do desete vrstice desetega poglavja Janezovega evangelija Jezus govori le o ovcah, nato bliskovito preide na človeka. Z božjim prebliskom posveti v temine človekove notranjosti, kjer je njegova duhovna staja: Ograda brez vrat! To je zanemarjen in od lakote sestradan del človekove notranjosti, ki so ga ena sama ušesa. Že od pradavnine čaka na glas Pastirja, ki ga takoj prepozna kot privlačni glas večne Besede življenja: »Moje ovce poslušajo moj glas; jaz jih poznam in hodijo za menoj« (Jn 10,27). To je obenem tako zaželjen prihod Ženina, ki bo to zaprto nevesto nežno prijel za roko in jo izpeljal na ženitovanjske pašnike bivanja. To je edina prava Svoboda: hoditi notri in hoditi ven in najti pašo na široko odprtih, zelenih pašnikih ljubezni.

Vprašanje: Posebnost dobrega pastirja je v njegovem daru življenja, čar njegove osebnosti je v njegovi globoki, božji človečnosti (dobrotu in milina) in v njegovi povsem človeški »božjosti« (govori, sliši, je slišan, ima široko razprte in lepe oči, je vrata, ki odpirajo v nevidni Očetov svet božjega). Ga Cerkev kot takega pozna? In če ga, ga prepozna v potezah njegove dobrote, miline, skromnosti in majhnosti, celo ponižnosti? Ni prav v tem njegova moč? Ali je še imel dovolj mesta v Cerkvi od četrtega stoletja naprej, ko so njegovi predstavniki na zemlji postali tudi svetni oblastniki? Ali nas zato Pavel še danes (v Pavlovem letu še posebej!), tako kot nekoč Filippljane, ne svari pred iskanjem oblasti in izvajanjem nasilja in nam priporoča ponižnost, ki naj bo temeljna drža Cerkve in tudi vsakega kristjana: »Ne delajte ničesar iz prepirljivosti in ne iz praznega slavohleplja, ampak imejte v ponižnosti drug drugega za boljšega od sebe« (Flp 2,3). Le po tej šibkosti lahko Cerkev postane kraj duhovne moči in življenja.

Mateja Gomboc

Čakajoča

Druga nagrada za prozo na 37. literarnem natečaju revije Mladika

»V poznem poletju so sence najlepše. Sonce jim pošilja rumeno bleščavo, da postanejo tople, nekam rjavkaste.«

»Stric, kakšen pesnik si!« se je Ksenija začudila.

Silvan se je malodane razhudil: »Poglej natančno! Mar ni tako, kot sem rekel?«

Ksenija mu je pomirljivo pokimala in nadaljevala njegovo občudovanje: »In škržatom prvim zadiši po jeseni, da se potegnejo med bilke in se skrijejo v molčečnosti.«

»Ti se norčuješ iz mene!«

»Ah, daj no, stric! Tako lepo si povedal ... Nisem ti še nečesa povedala. Pišem, veš. Tam doli, v Sydneyju, sem že izdala knjigo črtic. Dobro je bila sprejeta. Sama sem jo prevedla tudi v slovenščino. S sabo jo imam, če boš hotel kaj prebrati.«

Zdaj je bil Silvan začuden: »Ti tudi pišeš? No, ti pišeš?«

Kseniji ni ušla stričeva zadrega in izdajalska rdečica. Torej še piše, čeprav že dve desetletji ni nič izdal. Naredila se je lahkotno raztreseno intelektualko:

»Ena knjiga črtic, kaj pa je to takega? Saj imam več načetih stvari, a nobene ne dokončam. Potem jih kar zbrišem z računalnika, ko nisem zadovoljna. In težko je s to slovenščino. Mislim že, to ja, v slovenščini. Ko pa hočem zapisati, se mi silijo angleške besede. Kot kakšne lahkomišelnosti avše. Saj so lepe, vse okinčane, vse svetovljanske. Potem odprem novo stran in začnem pisati v angleščini. Na začetku se mi zdi, da sem se prepustila veselemu toku, in kar pišem. Potem pa me začne stiskati, ker sem sama sebi tujka. In ponovno zbrišem.«

Silvan je kimal, presenečen nad Ksenijinjo izpovedjo.

»Si ti kdaj pisal v ... italijanščini?« Ksenija se je ustrašila svojega vprašanja. Kaj, če je zadela v kakšno bolečo stričevo točko?

Silvan je pomolčal, a ne užaljeno. Le sprehodil se je po svojih spominih. »Sem. V srednji šoli, na liceju, sploh. Takrat še nisem bil ponosen na svoje slovenstvo. In potem, na univerzi, sem napisal nekaj esejev in razprav. Laže mi je pisati o Leopardiju in Svevu kot pa pisati tako kakor onadva.«

»Imam prijateljico, ki brez težav piše v francošči-

ni in angleščini, pa je Nizozemka. Neznosno je lahkotna.«

V takem zarotniškem strinjanju sta prišla do roba Barkovelj. Tu je stric Silvan pred dvema letoma kupil stanovanje v manjšem bloku, potem ko je prodal materino hišo. Ni ji bilo, da bi že zaključila sprehod. Koliko mora še izvedeti o Trstu!

»Še malo grem naokrog, prav?«

»Ti kar pojdi,« jo je stric razumevajoče odslovil in se napotil proti domu. Gledala je za njim in ga imela rada, knjižnega zapečkarja. Še piše, ji je bilo toplo pri srcu. Oče ji je pripovedoval o njem, da ga je vse-skozi vznemirjala slovenska beseda. Kačur med zamajskimi razvajenci. In še ni nehal biti idealist.

Ksenija je po delčkih spoznavala mesto, v katerem je njen oče preživel mladost. Ko je bila majhna, so na očetov dom pripotovali samo enkrat, saj je tako potovanje stalo ogromno denarja. Tistega poletja se komajda spominja. Potem je umrl oče, za njim je od žalosti pobralo mamo, nežno Vipavko. Starejši brat je kmalu izgubil stik s Slovenci, potem ko se je preselil h Kitty, Avstralki škotskega rodu.

Njo pa so pri slovenstvu ohranjale frančiškanske sestre, ki so zanjo skrbele po smrti staršev. Nikoli niso pozabile nanjo, ko je katera od njih šla »domov«, kot so rekle, vedno so jo vzele s seboj. Ampak vodile so jo na svoje domove.

Seveda je bila v Trstu že kdaj prej, toda tega se ni spominjala. Zdaj ga je vonjala, da bi iz sebe priklicala kakšen neznani spomin, poslušala je njegove šume, da bi se ji razkrili iz preteklosti, prepuščala se je grižljajem, da bi zbudili znani okus – zaman. Morda jo je prav ta skrivnostnost nagovarjala, da je sploh prišla v Trst in poiskala strica Silvana. In se zdaj sprehajala po ulicah in ob morju, da bi utrip mesta zadrgetal njeno srce.

Obrnila se je nazaj proti mestu, prešla cesto in stopila na pot ob obali. Morje. Doma, v Sydneyju, je živelu blizu morja. Bilo ji je prostranost, neskončnost, pot v svet, sanjarjenje, zabrisanost horizonta. Na nje-

govo obalo je hodila, ko se ji je zahotelo občutiti svobodo. Hkrati pa jo je ocean navdajal z otožnostjo, ker je presegal daljave, do katerih je zmoglo njeno srce. Tu, v Trstu, se ji je zdelo, da morje šumi v zaprtem prostoru, kot bi pljusvalo ob stene steklenice. Doživljala ga je dokončnega in obvladljivega. Bilo je določljive temnomodre barve, drugačne od neba, zato zamejeno in ne brezkončno, kot je bilo nebo. Ampak kot bi se počutila varno ob njegovih mejah, je rada stopala ob obali. Tokrat se je podala skoraj do mesta. Vonjala je slano šumenje, ki je plitvo spodrecalo strogo obzidano pristanišče. To ji je bilo všeč. Ob stari marini je sedla na rob in zadihala valove.

Nikogar drugega ni bilo, le starka, ki je na robu marine sedela, prav tako kot ona, na betonskem robu. Neobičajno za staro žensko. Ksenija je nekajkrat pogledala k njej, podoba te ženske jo je vznemirila.

Ženska je sedela togo, s presenetljivo zravnanim hrbtom. Na sebi je imela temno obleko nedoločljive barve (sive? rjave?), segajočo skoraj do tal. Roke so ji mirno počivale v naročju. Obraz so obkrožali sivi valoviti lasje, spleteni v dolgo kito. Mladenka v zaprašenih obleki in starikavih potez. Gledala je na morje.

Koliko je sploh stara? Trideset, šestdeset, dvesto let? Kaj gleda? Morje, ladje, daljavo? Kakšna je? Mirna, hrepeneča, otopela? Kdo sploh je?

Ksenija je skrivaj zrla vanjo. Pogled na žensko, ki je kot kip sedela na morski obali in zrla predse, je v njej zaobrnil misli, da so se nehale ukvarjati z zemeljskim in so zaslutile tuje hrepenenje, čeprav povsem neznano, in zato mamljivo sladko. Gledala jo je in občudovala. Ta ženska sedi in njen pogled je mirno prikovan v stik med morjem in horizontom. Prešinilo jo je: starka čuti neskončnost tega morja. Ona ga vidi daljnega, njej je morje brezmejno. Tako kot je njej doma, v Sydneyju.

K stricu Silvanu se je vrnila zamišljena. Pomol je zapustila prej kot starka, ki je negibno obsedela na svojem robu, mirno zazrta v obzorje. Ni mogla ostati tam. Mir, ki je vel od starke, je njo navdajal s tesnobo.

Zvečer jo je omenila, tako mimogrede.

»To je Pavla,« je stric Silvan vedel zanjo. Pavla. Ne teta Pavla. Tudi ne gospa Pavla. Preprosto Pavla. Radovedno se je obesila nanj s pogledom, da je razumel njeno željo po natančnejši zgodbi.

»Odkar pomnim, je tam. Še ko sem bil študent, sem jo že videl.«

Torej je starejša od njega, je pomislila Ksenija.

»Slovenka je, iz Škednja. Imela je fanta, zaročenca. Šel je v Ameriko. Menda ji je obljubil, da se vrne in jo odpelje s seboj. Pisala sta si pisma. Potem se je začela vojna. Spomnim se je. Bila je čudovita, vsa kipeča v svoji ženskosti.« Pomolčal je in popestoval spomin. »Mi, muloti, smo jo od daleč gledali,« se je na hitro izpovedal in Ksenijo nagajivo ošinil. Potem mu je zgodba znova zresnila obraz in se mu zarezala v čelo.

»Potem je dolgo nisem videl. Takrat, med vojno, se ji je moralo nekaj zgoditi. Ne vem, ali so bili to fašisti, Nemci ali partizani, morda celo Angleži. Vsak od njih si je znal vzeti, tudi če mu kaj ni pripadalo. Ali pa so samo nehala prihajati pisma, ne vem. Prvič sem jo spet videl kot študent, po vojni. Sedela je tam, na pomolu, gledala nekam daleč in se ni premaknila. Prvič, drugič sem postal blizu nje in jo gledal. Potem sem se navadil nanjo. Vsi smo se navadili nanjo.«

Potem je preveč naglo vstal in se poslovil od Ksenije: »Zdaj grem spat, lahko noč, ti kar reci, če kaj rabiš ...«

Gledala je za njim in se nasmehnila: stric Silvan je znal drugače govoriti, ne tako odrezavo, s tako skopimi besedami. Ta ženska, ta Pavla, mu je dala očitno veliko misliti, da se je zdaj tako skrtil za svojo dokumentarnostjo.

Tudi njej je dala misliti, da dolgo v noč ni zaspala. Želela je misliti z njenimi mislimi. Videla jo je, kako je iz Škednja pospremila svojega ljubega na ladjo, na ogromno čezoceanško, ki je stala v pristanišču in požirala vase mladeniče, da jih popelje na dolgo pot. Z njo je stala na obali in mahala, vsa močna in prepričana. Potem se je z njo vračala domov, stopala je po tržaških ulicah, hodila je s to pokončno in ponosno žensko, čutila je z njo poglede fantičev, ki so se na njej zaustavljali in so prepoznali to hrepenenje.

Jutro po neprespani noči ni bilo obetavno. Ponoči so se prignali prvi jesenski oblaki, vsi težki, viseči nad mestom. Stric je že zjutraj odšel, ni vedela, kam. To je ni vznemirjalo: toliko je imel početi. Neutrudni bralec, iskalec pravih besed, trdne zgodovine, premočrten prebivalec tega preprišnega mesta – kako bi mu mogla biti podobna!

Zase ni vedela, kam sama s sabo. Ta njena želja, da bi našla zavezo med koreninami, iz katerih je izhajala, in zdajšnjo identiteto jo je v tem jutru našla

povsem izpraznjeno. Kot bi bila spet na začetku. Zaradi te ženske?

Koliko let že sedi takole na obali? Šestdeset, še več, pravzaprav. Kakšna moč, kakšna vera! Ali še ve, koga čaka? Ali verjame v svoje čakanje?

Vprašanja so Ksenijo vrtinčila v drugo brezno, kjer ni bilo vprašanj o njeni identiteti. Po svoje ji je bilo tako laže, se vsaj ni ukvarjala s sabo. Ampak silila so jo, da je popoldne spet šla na oni pomol.

Blizu nje je posedala starka s svojo mislijo, usmerjeno v horizont. Spet pokončno sedeča, z rokami v naročju, spokojno zazrta v razburkano sivo morje. Čeprav jo je Ksenija skrivoma opazovala že prejšnji dan in si jo povsem vtisnila v spomin, je tudi zdaj pogledovala proti njej. Kot da bi hotela iz vsakega dela nje napisati zgodbo, vso sentimentalno, zgodbo ženske, ki čaka ljubega in je okrog nje otrpnil čas.

Ob njej se je začutila šibko, ujeto v ta trenutek in vso negotovo, iščočo v preteklosti in tavajočo v prihodnosti. Zakaj je sploh prišla v ta kraj, iz domačega Sydneyja, kaj išče tu? Je Sydney sploh dom? Kdo je, od kod prihaja, je sploh treba vedeti za korenine, iz katerih je zrasla? In navsezadnje, zakaj ona nima nikogar, da bi po njem hrepenela, ga čakala in tako vedela za smisel dneva?

Stresla je z glavo, kot da bi hotela od sebe otresti težke misli. Zazrla se je v horizont, kjer se stikata morje in nebo. Morje je trajalo, kljub črti, v neskončnost. Tudi nebo se je razprostiralo dalje in dalje. Nenadoma jo je obšlo: če bi Pavla še mislila na ljubega, bi bila nemirna. Ne bi desetletja vztrajala na tem pomolu, begala bi in zašla v malodušje. To ni brezupno hrepenenje, to je mir.

Tedaj se je stara gospa obrnila k njej. Ksenijo je spreletel najprej strah, če ni s svojim opazovanjem morda preveč vsiljiva, takoj nato pa občudovanje: s kakšno eleganco je to storila! Srečali sta se s pogledi.

Starkin pogled je bil poln.

Kseniji je šlo po celem telesu. Doslej je slutila, zdaj pa je videla. Gospa, sedeča na pomolu, ni nikogar več čakala. Njen pogled, usmerjen v daljno obzorje, ni pričakoval prihajajoče ladje, ki bi se zarisala kot oddaljena pika in dajala novo upanje. Njena drža ni bila pokončna, ker bi bila toga. Starka je bila zazrta v svoj mir. Desetletja posedanja ob morju so zgladila iskanja. Vrednost bivanja je zadobilo drugo razsežnost. Morda je čakala prva leta, morda je otrpnila v eni želji, na začetku. Toda ta pogled, ta drža, ta celovita podoba mirne žene je Ksenijo prepričala: v tem čakanju je našla svoj mir. Ni se gnala za trenutkastim življenjem, ni pristala na vsakdan. Nič je ni več vznemirjalo, svet je s svojo brezglavostjo šel

mimo nje kot nesmiseln šum. Nobenih vprašanj, en sam odgovor.

Starka se ji je nasmehnila, rahlo kinknila z glavo v pozdrav in se spet obrnila proti morju. Ni počakala, da bi ji Ksenija pokimala v pozdrav. Saj ni potrebovala.

»Tista Pavla ... Spet sem jo videla ... Bila sem tam ...« je Ksenija v zadregi načela pogovor.

»Vznemirja te, vidim,« je stric takoj razumel. Pomolčal je, dolgo. Potem je stopil k svoji pisalni mizi in iz predala vzel papirje. Podal jih je Kseniji.

»Tudi mene ... Na, beri.« Potem se je uvidevno (ali morda v zadregi?) umaknil v svojo sobo.

Ksenija je stričeve papirje spoštljivo prijela v roke in začela brati.

»Stala je tam ob morju in skupaj z drugimi ženskami mahala fantom v pozdrav. Toda bila je drugačna od vseh ...«

Vladimir Kos

Glej, kako so krizanteme trudne

*To je neke vrste javno pismo
prijateljevemu »zakaj« -*

*»zakaj se k nam ne vrneš več,
ko ti lasje pobelijo
in tujina le še rakev nudi...«*

*Veš, da si izbral sem – misijone,
ne da bi odpovedal se
vezem – slovenskega srca.*

*Mar ni prostora v njem za tri?
Čuj čez svod selivk pojoče trume!*

*Misijoni – daljna, tuja zemlja:
dokler v njej zvon ne zadoni
v imenu z groba Vstalega,
v imenu zmagovalca groba.
Glej, kako so krizanteme trudne!*

Iz hrvaške poezije

Izbor iz književne revije *Marulić 2007* pripravil in iz hrvaščine prevedel Martin Silvester.

ŽIVKO PRODANOVIĆ

nekaj o mladosti

enkrat odide
in izgine
za vedno
nekaterim traja dolgo
vse do poznih let
nekaterim se večkrat vrača
nekateri so večno mladi
in zato primerno odbojni
naravnost nesprijemljivi
tistim ki se starajo
skupaj s svojimi skrbmi

nekdo bo pomislil
da je najboljša neko ravnotežje
med otroštvom in mladostjo
med zreliimi leti in starostjo
toda, kdo bi znal dati
zapletene odgovore
na vsa ta vprašanja
ko smo tako minljivi
da komaj tudi obstajamo

kaj reči potniku

kaj reči potniku
ki odhaja na tisto pot
brez prtljage
oblečen le v bolniško pižamo
in obup nedokončanih del

kaj reči pogledu
iz postelje v posteljo
v tej sobi
s petimi različnimi potniki

pripovedujem le v sebi
najboljše vice ki jih vem
in najbolj smešne dogodivščine
ki sem jih doživel
in poslušam še radio
vse vesti
vso glasbo
a največ
reklame
ki tako bleščeče
imitirajo življenje

ker oni ne gledajo

tistim ki budni ne gledajo
niso potrebne iluzije
tisti srečno gledajo v nič
dovolj so jim enolični
obrisi ljudi
tiho zehanje sence ob senci
in odobravanje množice
ki pozdravlja obešanje

za vso modrost
jim je to dovolj
ker oni ne gledajo
niti budni niti v sanjah
in jim niso potrebne iluzije
s katerimi ne morejo trgovati
na tržnici življenja

ogledalo

trpiš,
ko gledaš sebe v ogledalu
toliko ljudi si prepoznal
da sedaj sam ne veš kdo si

trpiš,
ker ti ni nihče od njih všeč

in hotel bi biti nekdo drug
samo ne eden od teh
ki se ti rogajo iz ogledala
in nasploh
ti je mučna ta zgodba
kadar se gledaš v ogledalu
a v tebi zija
neznani nihče

GRGA RUPČIĆ

Dež ali solze

Ne morejo oblaki preko Velebita
da se ne naslonijo
da se ne oprejo

Potem spočiti plavajo
Kapela jih čaka
Kapela jih kliče

Da se na njenih prsih odpočijejo
in prinesejo tisto kar naroča morje

In morajo biti žalostne zgodbe
ko v potoku točijo solze
ali je to samo navadno deževje

Dež ali solze
(jaz ne vem)
južni oblaki so vedno žalostni

Kaj me sili

Kaj me sili da obstanem pod borom
kadar vedno znova slišim:
»Veter šumi z norveškega obrežja«
in vidim:
»Štirje kapetani nosijo Hamleta
na oder, kot bojevnika...«
medtem ko po »solznem« potoku plava
venec iz lilij
spleten z rokami od trpljenja izmučene
Ofelije
Kaj me sili da obstanem pod borom?

ADMIRAL MAHNIĆ

Dvorec Dobrote

V govoru Vienne*, v hrupnem trenutku
ko je pesnik Mile Stojić
zapisal stih na valu reke Donave:
»Svoboda ne prihaja ob vodki in drogi« –
je žarek sonca prešel skozi
park Marije Terezije in
pobožal neobritega brezobega potepuha
ki je zaspal in sanjal, da je postal kralj
ki se v zlatih copatah drsa
po odmrzlem parketu dvorca Dobrote
spremlja pa ga Mozartov šepet:
Dobrota je nesmrtnost.
Vse drugo je smrt.

* Vienne – francosko ime za Dunaj

MARELA MIMICA

Za nikogar

Neizmerna praznina časa
Ko ne obstajam za nikogar
Prepuščena lastnemu gibu, svinčniku in stihu
Valovom zvonca tujega telefona
In sanjam zablodelim v zelena polja brezimena
Čas je poln nenapisanih pisem
Besed ki nekaj hočejo reči
V brezdušnem diru ur
Ko samo veter piše in ziblje
Čudovito upanje čakanja in
Ustvarjanja pesmi

Peter Merkù

Moje življenje v Nemčiji

XI. Tolmač po sili

V šestdesetih letih je bila Nemčija v polnem ekonomskem razvoju. Še obstoječe rane iz druge svetovne vojne so polagoma izginjale. Leta 1963 je dotedanjega kanclerja Adenauerja nasledil diplomirani ekonomist Ludwig Erhard, oče tako imenovanega socialnega tržnega gospodarstva (soziale Marktwirtschaft). Primanjkovanje delavcev, tudi nekvalificiranih, je bilo veliko. Treba je bilo nadomestiti milijone Nemcev, ki se niso vrnili iz vojne. Brez prestanka so si sledili vlaki polni "Gastarbeiterjev" – zdomcev, največ jih je prihajalo iz južnoevropskih romanskih držav. Dejstvo, da niso poznali nemščine, je povzročalo velike preglavice ne samo delodajalcem, ki so se morali primerno organizirati, ampak tudi, in, rekel bi, še posebno, državnim in krajevnim upravam, ki niso razpolagale s tolikimi prevajalci, kot bi jih potrebovali.

Siemens je kot velik mednarodni koncern imel v večjih središčih poseben urad za prevajanje brošur, katalogov, razpisov in drugih dokumentov v različne jezike. V Erlangenu je bil zaradi takratne prostorske stiske tak urad v leseni baraki, kot še marsikateri oddelek. Za italijanščino je odgovarjal gospod Parodi, ki je v rani mladosti živel v Trstu, tako da sva se lahko pogovarjala v tržaščini. Ko sva se spoznala, sva se veselila, da nisva več "sama", on še posebno, ker je upal, da mu bom ob priliki lahko pomagal, saj je imel dela na pretek. Včasih sta občina ali policija potrebovali njegovo pomoč, sam pa zaradi nujnega dela ni mogel zapustiti firme, zato je dal naprej moje ime, da vskočim namesto njega.

Nekoč se je zgodilo, da je občina potrebovala dve poročni priči z znanjem nemščine za mlad italijanski par, ki se je imel poročiti še isto jutro, a ni imel v Erlangenu primernih znancev. Po dogovoru z mojim šefom sva

šla do občinske palače, kjer smo se spoznali z ženom in nevesto, ter šli vsi skupaj čakati pred poročno dvorano, da nas povabijo noter.

Po poročnem obredu bi naju novoporočenca rada še imela ob sebi, a jima žal nisva mogla ustreči, ker sva se morala čim prej vrniti v službo, zato pa sva se z njima fotografirala. Tedaj sem se imel priložnost pogovoriti z občinskim funkcionarjem, ki ga je zanimalo zvedeti kaj več o meni. Ko je slišal, da sem prišel v Erlangen na specializacijo, a da se potem nameravam vrniti v Italijo, me je skušal prepričati, naj ostanem v Erlangenu, češ da je lepo mesto, da je v njem zaradi univerze in Siemens mednarodno vzdušje in ne vem kaj še. Dejstvo je, da je mestna uprava hotela povečati število prebivalcev na 100.000, s čimer bi Erlangen imel uradno status velenesta in s tem določene finančne prednosti. Kam vse pripelje študij elektrotehnike!

Lepega dne sedim v uradu in se ubadam s tehničnimi problemi, ko me zmoti telefonski klic. Le kdo bi lahko bil? "Tu kriminalna policija, ste Vi gospod Pietro Merkù?" se oglasi moški glas. Bil sem sicer gotov, da nisem ničesar pregrešil, srce je pa le začelo močneje biti. Kmalu se je umirilo, ko sem zvedel, da spet potrebujejo tolmača in da so zame zvedeli v prevajalskem uradu. Prosil sem jih, naj vprašajo mojega šefa za dovoljenje. In res, kmalu nato me je inž. Johann Jöger, s katerim sem sedel v župnijskem sovetu in bil z njim pristojen za probleme priseljencev, nagovoril, da je treba policiji pomagati in naj torej kar grem.

Na policijski upravi mi pristojni uniformirani uradnik razloži, da jih je dan prej, pozno popoldne, načelnik majhne železniške postaje na severnem koncu Erlangena telefonsko obvestil, da je videl na vlaku, ki je brzel mimo, človeka, ki je z razkrečenimi

Skupna fotografija po poroki. Na levi stoji gospod Parodi.

Nedaleč od najinega prvega bivališča so se bohotila žitna polja. Desno: Siemensove hiše za nameščence.

nogami in rokami stal na zunanji strani prehodnega meha med dvema vagonoma. Na erlanški glavni postaji, kjer se je vlak ustavil, so že čakali nanj policisti, ki so ga odvedli na policijsko postajo. Ker je govoril samo italijansko, se niso mogli sporazumeti, zato je moral ostati do naslednjega dne v podzemski celici, dokler ga niso pospremili v sobo, kjer smo ga pričakali dva uradnika in jaz. Bil je mlad Sicilijanec. Mirno je sedel, a videti je bilo, da je notranje razburjen. Vsi so pa bili zelo vljudni do njega. In začelo se je zasliševanje. Na prva vprašanja uradnika za pisalno mizo o osebnih podatkih sploh ni hotel odgovoriti. Čemu hočejo to vedeti, me je vprašal. Razložil sem mu, da je to ustaljen način ravnanja, pa ga nisem mogel prepričati. "Pri nas se ne sodeluje s policijo," mi je rekel ... in jaz sem moral to prevesti nemškemu uradnikom. Vztrajal sem, da je v Nemčiji policija drugačna. In on: "Non ve lo dico perché non voglio che lo sappia la mamma." (Ne povem vam, ker nočem, da moja mama to izve.) Uradnik je zagotovil, da vedo že veliko o njem, a da morajo v zapisnik zaslišanja zapisati to, kar on sam izreče.

Ponudili so mu cigareto, ki jo je on z odločnostjo odklonil. Ponudili so mu kavico, ki jo je ravno tako odklonil. Zakaj? Ker je sumil, da so dali noter kakšno kemično snov. Šele potem, ko je eden od uradnikov spil kavo, ki so mu jo prej ponudili, jo je tudi mladi Sicilijanec izpil. Težke in dolge so bile tiste minute za vse nas. Ko smo mu obljubili, da ne bomo pisali materi, ker je on polnoleten, je končno začel pripovedovati, kaj se mu je pripetilo.

Njegova sestra se je nameravala poročiti in on ji je želel kupiti darilo. V ta namen je hotel kaj zaslužiti kot nosač na neapeljski veliki tržnici. Konkurenca je pa bila velika in s tem, kar je zaslužil, se je utegnil komajda preživljati. Iz obupa je šel na zavod za zaposlovanje, kjer so mu ponudili delo v Nemčiji. Potem ko ga je po zdravstvenem pregledu komisija

v Veroni sprejela, je dobil vozni listek za Coburg, dobrih osemdeset kilometrov severno od Erlangena. Začel je delati v tamkajšnji opekarni, kjer je bilo že več Italijanov. Ti so ga prisilili, da je kot zadnji prišlek moral vsak mesec kupiti ali pašto ali olje za vse delovne tovariše iz Italije. Delo je bilo naporno, vreme je bilo lepo in toplo. Žejen je bil, a ni imel več niti ficka, da bi si kaj kupil, ko zagleda blizu sebe odprto in skoraj polno steklenico s pijačo. Zagrabi jo in izpije požirek. Kolega, ki je to videl, skoči s tovornjaka, ki so ga natovarjali, in začne po njem udrihati. Ubogi Sicilijanec zgrabi za opeko in jo vrže proti napadalcu ter ga rani pri ušesu.

Delovni tovariši se zapodijo v kadrovski urad, kriče bogve kaj, kažejo na tisto malo krvi in dobri Sicilijanec je na mestu ob delo. Tava po Coburgu, sprašuje po zavodu za zaposlovanje, a ljudje, pravi, so le skomigovali z rameni: niso ga razumeli. Naposled gre na postajo ter čaka, čaka neskončno dolgo. Nenadoma zagleda vagon z napisom Milano in vstopi, a ko se prikaže kontrolor, zbeži iz vagona in se oklene meha med dvema vagonoma.

Med zasliševanjem je od časa do časa vstopil komisar in molče prebral, kar je uradnik zapisal. Slednji mi je tudi pokazal telex, ki so ga prejeli od policije v Coburgu: vse se je ujemalo s pripovedovanjem zaslišanega Sicilijanca.

Kako se je stvar iztekla? Na koncu zasliševanja se komisar vrne in mi reče: "Povejte mu, da sem zanj našel drugo delovno mesto, tudi v opekarni, tu blizu Erlangena. Povejte mu, da to ni ustaljeni postopek za pridobitev drugega delovnega mesta. Povejte mu tudi, da če bi imel spet kdaj težave, naj ne vrača udarca, ampak naj se raje pride posvetovat z nami. Ta človek mora biti sposoben poslati sestri darilo!"

Kar nas je bilo v sobi, smo vstali, on pa se je zjokal od veselja; s policijskim avtom so ga tedaj odpeljali na novo delo v opekarno.

Milan Gregorič

Silvo Fatur

Življenje in delo

»CURRICULUM VITAE« IN KRATKA PREDSTAVITEV ŽIVLJENJSKEGA DELA

Silvo Fatur, rojen leta 1935 v Zagorju na Pivki, se je po končani osnovi šoli vpisal na postojnsko gimnazijo in leta 1956 na njej tudi maturiral, čeprav je komaj šestnajstleten ostal brez staršev ter je moral za dve leti šolanje prekiniti in se spopasti z vsakršnimi kmetijskimi in gozdarskimi deli na domači kmetiji. Že kot dijak se je posvečal gledališki dejavnosti, zasnoval, urejal in izdajal dijaški list Glas Krasa, dopisoval v Slovenski Jadran idr. Po končani gimnaziji se je vpisal na ljubljansko slavistiko in jo končal 1961. leta z diplomsko nalogo, za katero je prejel študentsko Prešernovo nagrado. Nemiren in raziskovalni duh ga je spremljal že iz študentskih let. Ob literaturi ga je zanimala najprej rodna Pivška dolina in življenje v njej v novjšem času in nato, ob dozorevanju, vse bolj tudi naša polpretekla zgodovina in širša družbena vprašanja. Kot študent je posvečal veliko časa tudi prosvetnemu delu z mladimi na vasi, predvsem gledališkemu delu in režiranju.

Poklicno pot je začel na Osnovni šoli v Pivki in jo nadaljeval kot profesor slovenščine na postojnski gimnaziji. Na njej je tudi ravnateljaval polno desetletje. Pod njegovo taktirko si je gimnazija pridobila sloves kakovostne šole. Opravljajl je tudi številne odgovorne javne funkcije na področju kulture, na občinski in tudi republiški ravni, ter bil v Kavčičevih časih poslanec Prosvetno-kulturnega zbora SRS.

Leta 1978 se je z družino preselil k morju, se zaposlil na koprski enoti Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, bil nekaj let predstojnik enote in devet let svetovalec Republike Slovenije za slovenske šole na Tržaškem. Ukvarjal se je predvsem z učnimi načrti ter prenovo pouka slovenskega jezika in književnosti ter je pustil za seboj obsežen strokovni in organizacijski opus. Ob desetih knjižnih delih šteje njegova bibliografija prek 350 enot, ki jih je objavljajl v različnih publikacijah. Bil je med pobudniki in začetniki Dijaškega obmejnega sodelovanja Primorske

(DOSP), vsakoletne kulturne in športne manifestacije, ki zbere več sto udeležencev in se že desetletja seli po srednješolskih središčih Primorske, vključno z zamejstvom. Prav tako je bil tudi pobudnik Primorskih slovenističnih dnevov, strokovnega in spoznavnega druženja slavistov z obeh strani meje, ki že dve desetletji namenjajo strokovno pozornost slovenskemu jeziku ob meji in primorski književnosti.

Za življenjsko delo v vzgoji in izobraževanju je leta 1994 prejel najvišje priznanje, nagrado Republike Slovenije, leta 2000 pa je postal častni član Slavističnega društva Slovenije.

NEKAJ DOGODKOV IZ OTROŠTVA IN MLADOSTI

Med slikami iz otroštva, ki so se mu močno vtisnile v spomin, je bil na primer dan, ko je vstopil v prvi razred italijanske šole, dobil predse kartonček z narisanimi češnjami (ciliege) in moral potem z ostalimi sošolci to brez konca prepisovati, prerisovati in izgovarjati. Sem sodi tudi Mussolinijev obisk Zgornje Pivške, ko so mu karabinjerji aretirali očeta, v njihovo hišo ob cesti pa je nepovabljenoprišla skupina v črne srajce opravljenih in v tujem jeziku govorečih žensk, ki so z okna na cesto odstranile mamine hortenzije in vreščale: duče-duče-duče ... Ne

Silvo Fatur.

more tudi pozabiti nekega večera sredi vojne, ko je Pivko vznemirilo čudno rdeče nebo nad Brkini, ki so tedaj doživljali svoj sodni dan: sedem do tal požganih vasi, na desetine ustreljenih talcev in na stotine ljudi pregnanih v konfinacijo. In spominja se tudi, kako so ljudje po vasi šepetali o skrivnostnem in pogumnem fantu Vojku, ki je bil strah in trepet fašistov. Nakar je iznenada prišla jesen 1943, ko so prek polj prihajali tavajoči italijanski vojaki, prosjačili za malo kruha in vode ter odhajali za soncem proti zahodu. Eden izmed njih, ves droban in majhen, je obnemoglo obsedel na sosedovih drvih. In ko mu je naš gost na mamino pobudo ponudil skodelico mleka, jo je pograbil in s solzami v očeh izpil. Zatem so prišli Nemci in novo gorje. In na koncu leto 1945, osvoboditev, navdušenje, slavoloki, zastave, petje, vriskanje ... Vse to in še marsikaj je polnilo njegovo otroško srce.

Sledila so težka povojna leta, ki so ga spet močno zaznamovala. Ne le zaradi prerane izgube obeh staršev, zaradi česar se je moral za nekaj let odpovedati šolanju in komaj šestnajstleten ravnati domačijo, ampak tudi zaradi tedanjih splošnih družbenih razmer. Trst, od katerega je bila Pivška gospodarsko močno odvisna, je bil odrezan. Oblast je brezupno pritisnila na kmete z obvezno oddajo pridelkov. Služb ni bilo in vasi so obubožale. Mladi so bili brez perspektive in se jim je kot edina rešitev kazal ilegalni tvegan prebeg čez mejo. Kar vse je ljudi bolelo, saj so se s tem podirale tudi sanje o svobodi.

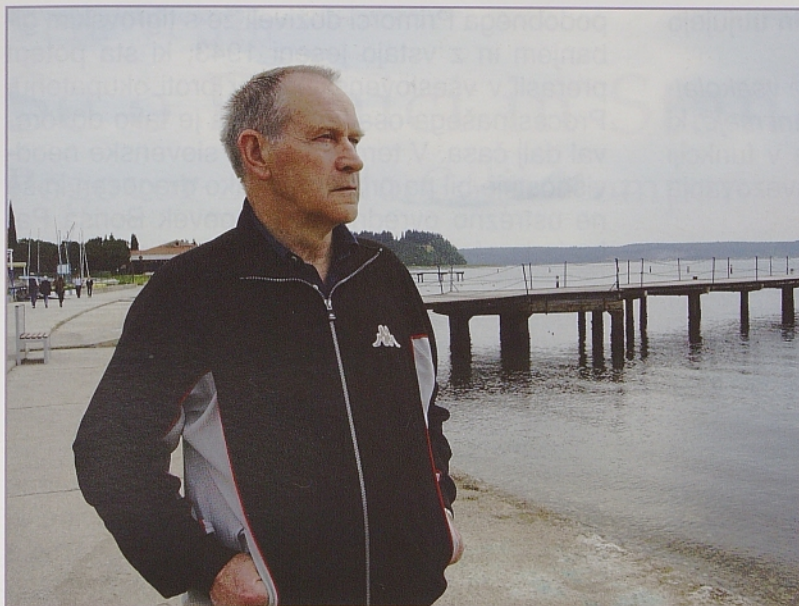
ŠIRJENJE DUHOVNEGA OBZORJA

Pri Faturjevem duhovnem oblikovanju je ob njegovem neutrudnem hlastanju za znanjem odigralo pomembno vlogo tudi njegovo srečanje s stricem duhovnikom Jakobom Faturjem na avstrijskem Koroškem, kamor se je slednji zatekel v pregnanstvo najprej med nemško okupacijo in potem spet pred nasiljem povojnega komunističnega režima. Ob obisku strica v začetku petdesetih let je namreč trčil ob celo skladovnico emigrantske literature in ob imena številnih dotlej neznanih književnikov (Tine Debeljak, Zorko Simčič, Balantič idr.). Ob čemer so se mu odpirala nova obzorja pri spoznavanju in razumevanju naše polpretekle zgodovine in sedanje družbene stvarnosti. Ob požiranju slovenske literature ga je na poseben način vnemirjal tudi Boris Pahor, tako da je že v gimnaziji »zagrešil« svojo prvo recenzijo njegove Vile ob jezeru. Blizu mu je bila Pahorjeva og-

njevitost, pogum in etična pokončnost, zlasti v zvezi z narodnostnim vprašanjem. In v času, ko smo se dokopali do lastne države, ter se v šole vrača domovinska vzgoja, moramo ugotoviti, meni Fatur, da je Pahor imel prav, in da ga moramo obravnavati kot enega izmed pionirjev v procesu nastajanja slovenske države. Fatur je planil še po drugih njegovih delih, da bi se na koncu srečal še z revijo Zaliv, ter ob polemičnih in pogumnih Pahorjevih pogledih, zlasti na narodnostno vprašanje, še sam dozoreval v zvestobi slovenstvu, za katero, pravi, »da mu je bila položena že v zibelko.« Seveda je ob tem nadgrajeval tudi svoja spoznanja, do katerih je prišel ob prebiranju emigrantskega tiska pri stricu Jakobu na Koroškem. Duhovnemu zbližanju s Pahorjem so sledila osebna srečanja, tudi v družbi postojnskih gimnazijcev, kjer je Fatur nekaj mandatov ravnateljval. In ob poslednjem nezadržnem preboju Pahorja v evropski prostor mu je ob 90. obletnici poslal voščilo tudi z željo, da mu privošči še toliko let, da bi dočakal zasluženo Nobelovo nagrado.

Faturja je že v gimnazijskih letih močno vznemirjala tudi naša polpretekle zgodovina. Zlasti tigrovstvo, ki je bilo na Pivškem globoko zakoreninjeno in je pustilo v zavesti ljudi močno sled v smislu občudovanja poguma Tigrovcev, a je bilo po vojni zamolčano. Že kot študent je med prvimi in redkimi dregnil v to tabu temo s sestavkom »*Zakaj molk o TIGR-u*«, ki ga je objavil v reviji Obala leta 1972. Sledilo je še nekaj drugih spisov na to temo, kar ga je zbližalo s Karlom Kocjančičem, ter se je potem priključil tako akciji za postavitve spominskega obeležja ustanoviteljem TIGR-a na Nanosu kot tudi kasneje akciji za ustanovitev Društva TIGR, ki je v poldrugem desetletju pustilo za seboj globoko zorano brazdo. Da bi potem ta svoj prispevek k rehabilitaciji TIGR-a kronal s knjigo »*Zgodba o TIGR-u*«, ki je zagledala luč sveta na veličastni tigrovski proslavi v Sežani 2007. leta ob 80. obletnici ustanovitve TIGR-a.

Faturja so vznemirjala tudi še mnoga druga družbena vprašanja. V eni izmed svojih razprav o Gregorčiču je na primer zapisal, da se je z njegovo pesmijo »Človeka nikar« začela Gregorčičeva duševna drama »na razpotju aktualnih idejnih in ideoloških trenj druge polovice 19. stoletja, ki se ponavlja vse do današnjih dni.« Ob tem Gregorčičevem »pretresljivem pogovoru s Stvarnikom« je namreč škof Anton Mahnič v svoji neizprosni in poenostavljeni dogmatski

Silvo Fatur.

logiki sklepal, da je tisti, ki ne prizna ali dvomi v edino resnico, to je Boga, izdajalec, celo sovražnik slovenskega naroda. Čeprav je Gregorčičeva poezija bolj kot katerakoli druga dobesedno preplavila slovenske domove in delno tudi že ponarodela, je konservativna katoliška stran z redkimi izjemami rohnela proti njemu. In ta dvojnost sprejemanja Gregorčičevih pesniških poslanic, meni Fatur, »je postala vse bolj izraz svetovnonazorske razklanosti slovenskega javnega življenja, izraz dokončne razcepitve na liberalizem in klerikalizem ... Razkol, ki je dosegel svoj nov višek v tridesetih letih 20. stoletja, se med vojno in revolucijo izrazil v bratomorni vojni ter se spet razplamteva, kot da je to naša usoda in tega ne znamo preseči.«

LJUBEZEN DO MATERINEGA JEZIKA

Celotno Faturjevo delo preveva tudi velika ljubezen do slovenščine, ki mu je mnogo več kot zgolj jezik. Je, če naj ga citiram, »naša misel, naš značaj oz. najpomembnejša stvaritev slovenske kulture, ali kar domovina«. Kakšna bo njegova usoda, ni še povsem jasno. Ob nezadržnem izgubljanju položajev na Koroškem in v Porabju je vendarle nekaj vzpodbudnih znakov, meni Fatur. Na primer ganljiva poročila o zanimanju za jezik pri drugem in tretjem rodu izseljencev. Pa zanimanje za slovenščino na številnih lektoratih na tujih univerzah. Naraščajoči vpis otrok iz mešanih in celo povsem neslovenskih družin v slovenske šole v zamejstvu in še posebej čudežna prebuja slovenščine z dvo-

jezično šolo v Beneški Sloveniji. Pa prisotnost slovenščine v organih EZ. Temeljita in posodobljena preobrazba pouka jezika doma, z alternativnimi učbeniki, avdio in video posnetki ter računalniškimi programi. Vzpodbudno je tudi nastajanje novih univerzitetnih jeder slavistike v Kopru in Novi Gorici idr. Vendar, meni avtor, »ne vemo še nič trdnega, kaj se bo v resnici dogajalo z jeziki maloštevilnih skupnosti v prihodnje. Dejstvo je namreč, da na svetovni ravni mnogi jeziki izumirajo. Res pa je tudi, da Evropa noče postati talilni lonec ... In v enem, se zdi, smo si enotni, da je usoda slovenščine kot povsem razvitega modernega evropskega jezika in s tem usoda slovenstva v naših rokah ... Kajti razviti evropski jeziki, med katerimi je tudi slovenščina, bodo živeli vse dotlej, dokler jih bomo tvorno uporabljali na vseh življenjskih področjih. Opustitev rabe na enem samem segmentu že pomeni začetek konca ... Ne smemo se prepuščati samotolažbi, da smo v tem prostoru vzdržali tisoč let in več, ker smo obstali v okoliščinah, ki v ničemer niso primerljive s sedanjimi in prihodnjimi ...« Sicer pa, meni še Fatur, je perspektiva Evrope in sveta v dvojezičnosti in angleščina si je v spletu zgodovinskih okoliščin vlogo drugega prevladujočega jezika že vzela.

PUBLICISTIČNI IN ORGANIZACIJSKI PRISPEVEK FATURJA NA PEDAGOŠKEM PODROČJU

V svojih knjižnih delih, povezanih z jezikom, se je Fatur ukvarjal predvsem z didaktičnimi vprašanji pouka in učenja jezika, tudi za odrasle. Takšni sta npr. njegovi knjigi »Slovenska leposlovna književnost« in »Zapiski o materinščini«. Z njima je hotel posredovati širšemu krogu bralcev množico novega znanja, ki se je nako-pičilo na področju slovenskega jezika.

V času službovanja na koprski enoti Zavoda RS za šolstvo je bil, kot že navedeno, *pobudnik Primorskih slovenističnih dnevov*, kot skupnih akcij vseh treh primorskih slavističnih društev (iz Kopra, Nove Gorice in Trsta-Gorice-Vidma). Strokovna srečanja že tretje desetletje povezujejo ustvarjalne ljudi na obeh straneh meje, pri-

našajo mnoga strokovna spoznanja in utrujejo skupni kulturni prostor.

Prav tako je *Fatur tudi duhovni oče vsakoletnih srečanj srednješolcev z obeh strani meje*, ki so tudi skoraj že tri desetletja nekje v funkciji ohranjanja slovenskega jezika in povezovanja obeh delov Primorske.

FATUR IN NJEGOVE TRI DOMOVINE

O svoji rodni Pivški, kot prvi in najbližji domovini, ter o nerazložljivem občutenju svojega rojstnega kraja meni Fatur, da gre pri tem za nekaj iracionalnega, kar je na primer »lastno tudi lastovkam, ki se znova in znova vračajo v svoja gnezda«. Zaveda se, da se ta odnos v pozni mladosti in v zrelih letih »porazgubi med vsakršnimi ambicijami, interesi in prizadevanji, a se v času, ko se krivulja življenja obrne navzdol, povrne in zmeraj bolj krepki«, kar pojasnjuje, zakaj so avtorjeva dela vse bolj obarvana po pivško. V času, ko ga je vleklo v svet, so njegovo pozornost pritegnili predvsem uveljavljeni domači in tuji literarni ustvarjalci in je lokalne teme in avtorje potiskal ob stran. V določenem trenutku pa se je zavedel, da ostajajo povsem nesvetljeni številni ustvarjalni liki s Pivškega ter je zato usmeril svoje raziskovalne napore tudi vanje. Tako je nastala knjižica »*Vrnitev Miroslava Vilharja*« in izbor njegovih pripovednih pesmi »*Vrh skaline silovite*«. Sledili so izbrani spisi domače pisateljice in pravljicarke Lee Fatur »*Dom dedov*« pa biografska zloženska »*Oče in sin in zagorski zvonovi*«, ki obravnava otroška in najstniška leta Dragotina Ketteja in njegovega očeta Filipa. Nazadnje je zaključil to serijo z novo knjigo »*Zagorje in drugi zgornjepivški kraji*«.

Nič manj ni Fatur predan svoji širši domovini Primorski, ki jo, če naj ga citiram, »doživlja kot deželo koreninjenja mojega rodu« ter jo pri tem sprejema »v njeni zemljepisni, zgodovinski in kulturnozgodovinski razsežnosti, v prostoru in času«. Zaljubljen je, pravi, »v Kras, dolino Soče in Strunjanski zaliv ter diha s snežniškimi gozdovi.« Primorska je zanj »Bazovica, Bevk, Kosovel, Kras, Kette, Kraigher, Krn, Kogoj, Kosmač, Brkini, Benečija, Bartol, Bebler in Barkovlje, Vipavska dolina, Vilhar, Vremščica, Vojko, Goriška, Gradnik in Gregorčič, Postojnska jama in Pregelj, Snežnik, Srebotnjak in Svetokriški, pa Černigoj in Čermelj, TIGR in Trst.«

Ob edinstvenem uporu slovenskega naroda med osemdesetimi in devetdesetimi leti prejšnjega stoletja Fatur opozarja, da smo nekaj

podobnega Primorci doživeli že s tigrovskim gibanjem in z vstajo jeseni 1943, ki sta potem prerasli v vseslovenski odpor proti okupatorju. Proces našega osamosvajanja je tako dozoreval dalj časa. V tem snovanju slovenske neodvisnosti je bil na primer še kako dragocen in še ne ustrezno ovrednoten prispevek Borisa Pahorja in njegovega Zaliva. Pa recimo literarna dela, ki so pomenila pravi naskok na trdnjavo slovenskega komunizma, kot npr. Branka Hofmana »Noč do jutra«, to je pričevanje o strahotno krivičnih dachauskih procesih, ali pa Igorja Torkarja »Umiranje na obroke«, ki je razgalilo eno morda najhujših devijacij povojnega jugoslovanskega ustroja, in, seveda, druga dela in drugi dogodki iz naše polpretekle zgodovine, ki so krčili pot k našemu dozorevanju v nacijo z lastno državo. Ob tem našem krčevitem slovesu od Jugoslavije, meni še Fatur, »da je tretjič v življenju pretresen pomislil tudi na puško, če bi bilo treba. Podobno kot drugič, ko je leta 1968 ob sestopu z vrha Triglava zvedel za vdor ruskih tankov v Dubčkovsko Prago. Prvič pa se je to zgodilo jeseni 1953. leta, ko je v silovitih demonstracijah skupaj s sošolci s postojnske gimnazije na ves glas zahteval »dajte nam puške, gremo v Trst!«. Da smo Slovenci z osamosvojitvijo ujeli svoj zgodovinski trenutek, ne gre več dvomiti, meni Fatur. Vendar je bil za to potreben tudi niz širših evropskih premikov. Zato je treba to našo veliko, skoraj neprecenljivo vrednoto negovati. Ta, tretja Faturjeva domovina, to je ta »zasidranost v lastni zemlji, ta stik s samim seboj, ta dotik z bivanjem pa zraste v človeškem bitju prek materinščine. In ni nobene druge poti v prihodnost, kakor da se jezika, ki je nastal z nami vred, kot resnica našega počlovečenja, oprimemo posebno danes, ko se »s planetarizmom vtihotaplajo v nas bližnje in daljne skušnjave lahkotnega svetovljanstva«, kot je nekoč zapisal Edvard Kocbek. In za na konec nam Fatur polaga na srce še misel znanega ekonomista dr. Stephana Garellija, ki je dejal, da Evropa politično ne bo preživela, če ne bo znala rešiti vprašanja raznolikosti kultur, jezikov, identitete ljudi. Zato bi naj za naslednje, se pravi to stoletje, bila značilna prav raznolikost.

Koper, januar 2009

Tekst je nastal ob srečanju s pisateljem v koprski knjigarni Libris januarja 2009.

Vera Vetrih

Še o Danici in Stanku

Pogovor z Majdo Colja Kompan

Majda Colja Kompan, rojena leta 1939 v Trstu, nečakinja Ferdinanda Bidovca ter sestrična Pinka in Danice Tomažič, živi v Ljubljani. Od leta 1989 deluje kot animatorka v katoliškem duhovnem gibanju Prenova v Duhu, kot članica Kluba tržaških Slovencev v Ljubljani pa stalno spremlja politično in kulturno dogajanje med tržaškimi Slovenci. Ogorčena nad gledališko predstavo Zaljubljeni v smrt je pristala na naš pogovor.

► Začniva pri Vašem otroštvu, ki ste ga preživljali v mestu, ki je bilo prizorišče strahot druge svetovne vojne z vso zapletenostjo tega večnacionalnega prostora. Česa se najbolj spominjate?

► Rada bi začela z dogodki, ki so se zgodili pred mojim rojstvom. Lani smo v Bazovici praznovali stoletnico rojstva mojega strica Ferda Bidovca in podoživljali posledice njegove usmrtitve. Njegovi materi, po rodu Italijanki, je leto dni po sinovi smrti od žalosti počilo srce. Ni mogla več prenašati bolečine, da ji je lastni narod ubil sina. Tudi vsi ostali bratje in sestre so bili s to smrtjo zaznamovani: najstarejša sestra Marija je želela postati redovnica, najmlajši sin Miro je po študiju teologije želel postati misijonar v Rusiji, a obema je bilo to onemogočeno. Spominjam se, da so starši govorili, da ju Cerkev ni sprejela, ker je bil njun brat »bandit«. Sestri dvojčici Vera in Neda sta po materini smrti morali zapustiti družino in sta živeli v Umbriji pri materini sestri, ki ni marala Slovencev. Strica Ivan, ki je po-

stal duhovnik, in Stane sta tudi morala zapustiti Trst in študirati v Ljubljani ob pomoči očetovih sorodnikov. Moja mama Tončka in stric Rudi sta pomagala očetu v trgovini z jestvinami v Ulici Genova; trgovini je zaradi dolgov, ki so jih povzročili stroški za odvetnike strica Ferda, grozilo zaprtje in so jo le s težavo vzdrževali. Otroci so pogosto trpeli lakoto. Tudi teta Slavica in Marija sta se zaradi teh težav morali preseliti v Umbrijo. Še sedaj se s solznimi očmi spominjam pripovedovanja moje mame: po smrti matere Antonie je bilo za otroke pri Bidovčevih edino razvedrilo obisk pokopališča, kamor jih je oče peljal vsako nedeljo. Očetu Ivanu (rojen je bil v Žirovnici, njegova daljna prednika sta bila Čop in Prešeren) je smrt leta 1939 prizanesla z grozotami druge svetovne vojne.

► Glede na takratne razmere je zelo nenavadno in prav neverjetno, da sta Gorenjec in Italijanka v fašističnem Trstu vzgojila tako pokončne in pogumne Slovence ter dobre kristjane.

► Čeprav dedka in babice nisem poznala, sem ju vedno občudovala zaradi njune globoke ljubezni in vere; babica se je tudi naučila govoriti slovensko in otroke vzgojila v zavedne Slovence.

► Po očetu izhajate iz Škrbine na Krasu, iz družine Colja, v kateri se je rodilo dvanajst otrok. Kaj nam lahko poveste o tej družini?

► Poznala sem samo babico, ki je zame skrbela tudi med vojno. Zaradi revščine je kot vdova poslala v Trst na delo najprej teto Emo – mamo Pinka in Danice Tomažič. Po Emini poroki s Pepijem so jima prišli v Trst pomagat še drugi moji strici in tete; tudi moj oče Emil je delal v lokalu »Pepi s'ciavo«. V Trstu je spoznal mojo mamo in z njuno poroko leta 1938 sta se družini Bidovec in Colja združili.

*Kam se Majdica bo sknila 25. 11. 43
ko to pismo bo dobila?
Tu jo prosim stricček Stanko
da pozdravi njeno žnančo
teto Dani, da jo uboga,
da ne joče brez naloge,
da prav pridno se uči
pisat, brati "u" in "i"*

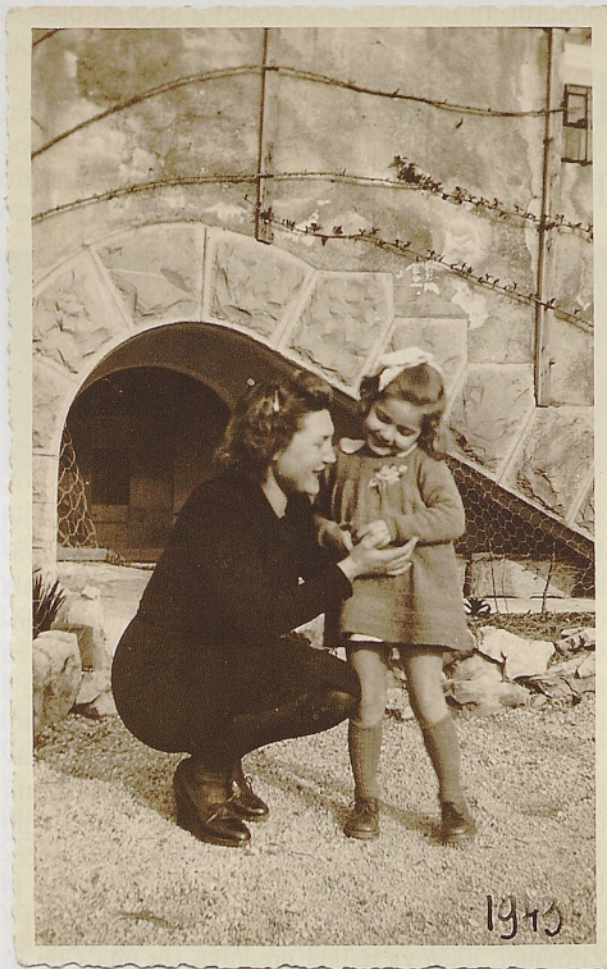
Njen stricček

Stanko

*(Slovenski)
n. 1033*

Vir: Vuk Stanko - Via San Bovo 464 - Fossano (Cuneo)

Pesmico je Stanko Vuk poslal mali Majdi iz konfinacije v Fossanu.

Danica Tomažič in Majda Colja.

► Sva že med drugo svetovno vojno. Stari ste bili komaj tri leta. Kje ste jo preživljali?

► Moja starša (oba prvoborca in spomeničarja) sta bila od vsega začetka vključena v antifašistična gibanja. Mamo so kmalu zaprli, oče pa je bil vpoklican v Battaglione speciale, zato sem bila od leta 1942 pri Tomažičevih. Spominjam se, da sem s teto Emo šla v zapore in izročila roza nageljček Pinku, ki je bil za rešetkami. Danica in Stanko sta sanjala, da bi tudi sama imela takšno punčko, kot sem bila jaz. Danica me je razvajala, crkljala in tolažila. Spominjam se je kot posebno ljubeznive, prijazne in vedno nasmejane sestrične, zelo podobne stricu Pepiju, teta Ema pa mi je ostala v spominu kot malce zagrenjena in stroga oseba. Tudi zelo prisrčnega Stanka Vuka sem nekajkrat videla, celo pisal mi je kot »gospodični Majdici Colja« iz zaporov v Fossanu.

► Kakšni pa so Vaši spomini na 10. marec 1944 – dan tragične smrti Danice in Stanka?

► Še danes sem pretresena ob spominu na noč, ki je

Pinko Tomažič leta 1932.

sledila njenemu umoru. Stric in teta ure in ure nista le jokala, temveč obupno in nečloveško rjovela od bolečine.

► Vsi ti dogodki so Vas prav gotovo zaznamovali in pustili v Vas globoke rane.

► Res je, vsa ta obupna žalost, tetina črnina ter neprestane solze so name, majhno deklico, močno vplivale. To se je še stopnjevalo s stričevo smrtjo, ki ga je doletela v zadnjem bombnem napadu na Trst, nedaleč stran od doma.

► Kako se spominjate konca vojne?

► Moja mama se je junija 1945 vrnila iz nemškega delovnega taborišča Bayreuth. Prišla je pome in me odpeljala na naš dom v Ulici Piccardi. Oče se je vrnil domov šele čez eno leto, prej je deloval kot partizanski funkcionar v Postojni. Spominjam se, da me je teta Ema želela posvojiti, da ne bi živela sama. Moji starši se seveda niso odrekli edinemu otroku (brat Stojan se je rodil šele leta 1947), a se mi tudi prav

posebno niso mogli posvetiti. Oba sta bila aktivna v najrazličnejših odborih in društvih, kot prvoborca sta uživala privilegije v zamejskem prostoru in Jugoslaviji ter neprestano podoživljala grozote vojne.

► **Kako pa ste se počutili v šolskih klopeh?**

► Bila sem med prvimi generacijami, ki so se vpisale v slovensko osnovno šolo v prostorih današnje Tržaške knjigarne; nižjo gimnazijo sem obiskovala pri Sv. Jakobu, klasično pa v Ulici Lazzaretto vecchio. Globoko me je prizadelo obnašanje slovenskega kateheta, ki je zahteval, da sva s sošolko morali vstati in povedati, da nisva prejeli zakramenta svetega obhajila: v razredu sva bili namreč edini, ki ju starši niso vzgajali v krščanski veri. Sva pa zato sodelovali na vseh levičarskih prireditvah naše manjšine in meni, kot ljubiteljici gledališča, so bili ti nastopi zelo všeč.

► **Kdo pa so bili Vaši profesorji?**

► Imela sem veliko srečo, da so me poučevali tako znameniti možje, kot so prof. Rebula, prof. Harej, prof. Merku in prof. Peterlin. Niso bili pristaši nove ideologije, a so me kljub temu zelo spoštovali. Sama pa bi se rada družila s tistimi sošolci, ki so jih moji starši označevali za »belčke«, a takrat to ni bilo mogoče. Kljub temu, da v cerkev nisem smela, sem

Majda Colja in Ema Tomažič.

včasih skrivaj stopila v cerkev sv. Vincencija, kjer sem razmišljala o Bogu.

Če se vrnem k profesorjem: ljubezen do klasične literature in slovenstva mi je vcepil Alojz Rebula, ki ga še danes z velikim pričakovanjem preberem v vsaki številki Družine, prof. Peterlin pa me je navdušil za kulturo ter prek radijskih iger, v katerih je bil protagonist, za gledališko umetnost.

► **Sva že pri vašem odhodu iz Trsta. To se je zgodilo leta 1959.**

► V Ljubljano sem se preselila zaradi študija, bila deležna štipendije kot vsi »pravoverni zamejci« ne glede na finančno družinsko stanje in se tu kmalu poročila. To mesto me je še bolj povežalo z gledališčem, saj sem zaradi brata Stojana, ki je študiral na AGRFT, bolje spoznala gledališki svet in redno obiskovala predstave. Bilo pa je tudi odločilno za moj novi pogled na življenje in duhovno spreobrnjenje. Hčerko Katarino je namreč sošolka povabila k verouku, katehet Slapšak pa vse starše na srečanje. Na tem srečanju sem končno začutila Jezusovo prisotnost v mojem življenju ter ozdravljenje vseh bolečin iz preteklosti in dvomov, ki so me obdajali.

Izlet dijakov klasične gimnazije v Firence. Druga z leve je Majda Colja, zadnji na desni Jože Peterlin.

Ema, Danica in Pepi Tomažič.

Danica Tomažič z mamo Emo.

► **Bi nam lahko boljše predstavili gibanje Prenova v Duhu, kjer aktivno sodelujete?**

► To duhovno gibanje, ki ga v Sloveniji vodi pater Marijan Šef, je postalo moj drugi dom. Ljudem v stiski pomagamo predvsem z molitvijo, dobrodelnostjo in evangelizacijo. Božja previdnost je hotela, da sem na duhovnih vajah v skupini naletela na gospo, ki je izhajala iz domobranske družine in so ji partizani ubili brata: za obe je bila to nepozabna spravna izkušnja. Naj poudarim, da je v Sloveniji nešteto podobnih gibanj, pri katerih številni verniki in strokovnjaki z veseljem sodelujejo in so Cerkvi v teh kriznih časih v veliko pomoč.

► **Vrniva se k gledališki predstavi Zaljubljeni v smrt, zaradi katere sva se začeli pogovarjati. Kot ljubiteljica gledališča ste verjetno šli gledat to predstavo z velikim pričakovanjem.**

► Če sem iskrena, sem se ogleda te predstave kar malce bala. Kako sem jo doživela, sem že opisala v Javnem pismu (Mladika, februar 2009). Še dodatno pa je mene, vse sorodnike in prijatelje razžalostil odgovor Marka Sosiča na to pismo. Številni klici in pisma, ki jih prejemanj, me zavezujejo, da ponovno izrazim svoje ogorčenje. Umetniška svoboda še ne pomeni, da je lahko neka predstava neestetska, zlagana, pornografska, neetična in predvajana v zadržljivo zakajenem prostoru. Neizmerno bolečino mi povzroča spoznanje, da prav »moje«, tržaško gledališče, ki me je v mladosti hranilo z gledališko umetnostjo in slovensko besedo in kamor sem hodila občudovat slovenske igralce, leta 2009 uprizarja »negledljivo ogabnost« o mojih prednikih – kot je v Družini (15. 3. 2009) zapisal Alojz Rebula.

Pinko Tomažič leta 1935.

Trieste, 17. 5. 1943.
 Cara mamma,
 Ho karko protenta d'aver piccol
 sua ~~figlia~~ l'altro giorno e lo ringrazio
 anche a nome degli zii. Ogni giorno
 aspetto il postino che mi porti notizie
 tue e del papà che mi scrive sempre
 che sta bene.
 L'altro giorno o' ricevuto dei soldati
 ricami l'aiutate a recuperarli in la
 zia Emma alla posta. Poi la zia m'a
 comprato due alchini, un paio di san-
 daletti, la mamma m'a scritto due ques-
 tiolini nuovi per il giardino e due
 sottovest. O' anche tante calzette nuove
 che la zia m'a portato da Torino.
 Qui sono sempre contenta, ma lo son
 molto di più se ci sarò anche tu e il
 papà. Abbiamo dei pulcini, due nuove
 giorraie e Kastor. Annaffio sempre i
 fiori, vado sempre fra i piedi di zio
 Pepi, e mangio le ciliegie con la
 Olga (la domestica) con lo zio e con
 la zia Gani.
 Sono anche ben plorata ed o' molto
 affetto.

Cara Antonietta, tutto questo foglio
 m'è l'ò dell'ò direttamente la tua,
 ed io v'ò v'ò traduro.
 Ora rivivete per mandarmi la sua mamma
 pieno di love e di rivivete che la zia
 Gani lo à portato sua braccia.
 Tanti baci dalla
 tua Margola.
 Tanti baci saluti da un baci.
 Ti mando anche la fotografia sua dei
 pasare perché l'alchimia te ricordi perché
 un abbino trovato ancora sua posta.

Pismo, ki ga je mala Majda s pomočjo Danice Tomažič napisala mami, aktivni antifašistki, v zapor.

Branka Sulčič

Piccolomini in naši kraji

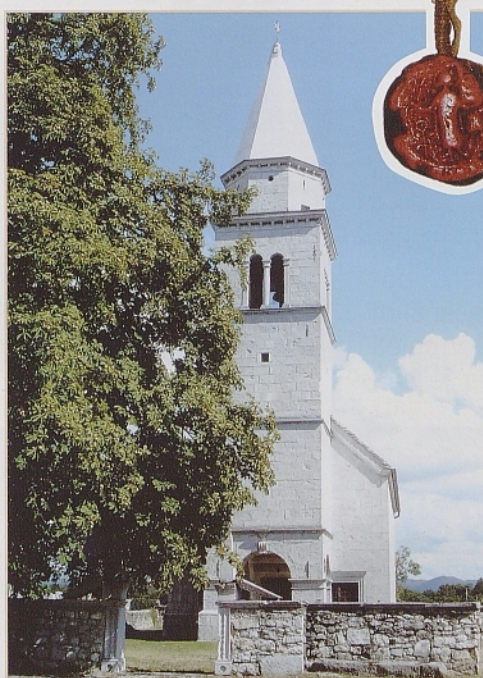
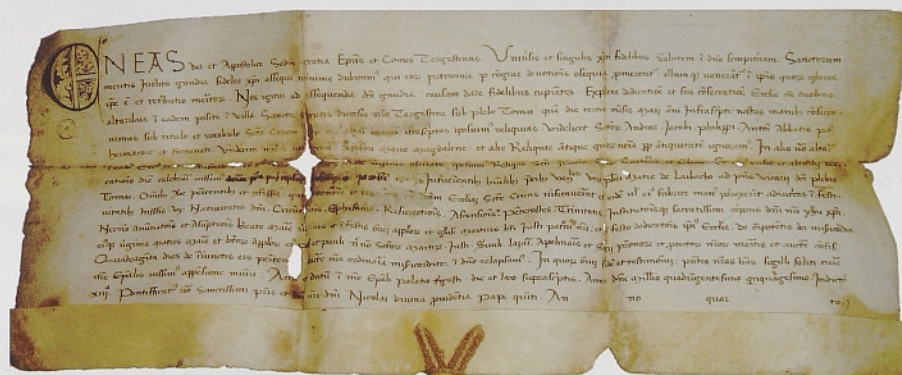
POSVETITEV CERKVA

Kot tržaški škof je Enej Silvij Piccolomini skrbel, da bi se v njegovi škofiji zidale nove cerkve. Sam je posvetil kapelo sv. Martina v benediktinskem samostanu v Trstu, cerkev v Duvovljah, cerkev v Križu pri Sežani in podružno cerkev Žalostne Matere Božje v Predjami.

CERKEV V KRIŽU

Na mestu, kjer je bila že v 11. stoletju kapelica ali pil, so sezidali podružno cerkvico sv. Križa v Križu, ki jo je 3. maja 1450 posvetil sam tržaški škof Enej Silvij Piccolomini, kot je razvidno iz pergamenta, ki ga hranijo v tomajskem župnijskem arhivu.

Tomajski župnik Albin Kjuder je leta 1957, to je točno petsto sedem let po posvetitvi cerkve, takole opisal pergament v 5. zvezku svojih rokopisov: »Dolg je 37,5 cm in širok 15 cm, z upognjenim spodnjim robom, prešivanim s platnenim trakom. Ta nosi voščeno okroglo ploščico, ki je na njej grb škofa Eneja S. Piccolomini, vtisnjen v rdeč pečatni vosek.« Sledi prepis besedila. »Dokument je težko čit-

Zgoraj: pergament o posvetitvi kriške cerkve.

Levo: Sv. Križ.

Spodaj: cerkev Sv. Križa leta 1983.

ljiv in na nekaj mestih pokvarjen, ves v kraticah ... Podpisa nima, ima pa kot prej rečeno škofov pečat. Čisto podoben pergament je bil isto leto izdan od tega škofa ob posvečenju dutovske cerkve. Zgodovinar Kandler, ki mu je bil dan v presojo, ga je označil za brezdvomno avtentičnega.«

Od te cerkve je ostal samo kor v gotskem slogu. Ker je bila cerkvena ladja nižja od obo-ka nad glavnim oltarjem, so se

Križani kasneje odločili, da svojo cerkev povečajo in uskladijo cerkveno ladjo s prezbiterijem, in leta 1651 dela zaključili. Prenovljeno cerkev je posvetil tedanji tržaški škof Anton baron Marenzi. Leta 1722, to je sto dvajset let kasneje, so postavili nov zvonik.

Cerkev Žalostne Matere Božje v Predjami.
Desno: detajl napisa pred cerkvijo.

CERKEV IN GRAD V PREDJAMI

Cerkev Žalostne Matere Božje stoji v spodnjem delu Predjame, v bližini Predjamskega gradu. Verjetno so jo ustanovili lastniki gradu, gospodje Lueggerji (Jamski). Stavba je zgrajena v poznogotskem slogu. Cerkev je nastala v 15. stoletju, posvetil pa jo je leta 1449 tedanji tržaški škof Enej Silvij Piccolomini in je skoraj v celoti ohranjena v izvornem stanju. Ladja je bila nekoliko predelana v 17. stoletju, zlasti okoli leta 1645, ko je škof Pompej, grof Coronini, posvetil zgodnjebaročni oltar Žalostne Matere Božje. Namesto zvonika ima cerkev nad fasado odprte line za zvonove. Vhodna lopa je odprta s treh strani in v ladjo vodi kamnit baročni portal. Levo in desno od portala sta kamnita okenska okvira. V levem je vklesana letnica 1645, v desnem pa Marijin monogram. Ladja ima raven lesen strop. V prezbiterij vodi kamnit gotski slavolok.

Cerkev je okoli leta 1450 poslikal mojster iz Srednje vasi pri Šenčurju. Poslikavo so najverjetneje ravno tako naročili gospodje Lueggerji.

Predjamski grad (iz knjige Predjama).

Piccolomini ni niti kot papež Pij II. pozabil na to malo cerkvico, ki jo je sam posvetil in ji v Pienzi 22. septembra 1462 podelil posebne odpustke za pet let, kot poroča p. Agostino Theiner v knjigi *Vetera Monumenta Slavorum Meridionalium*. Dodelitev posebnih odpustkov omenja tudi tržaški zgodovinar Pietro Kandler v četrti knjigi *Codice diplomatico Istriano*.

Pri cerkvici se odpre edinstven pogled na Predjamski grad, ki so ga zgradili v 16. stoletju pred votlino na 123 m visoki skali. V notranjosti votlin so vidni ostanki starejšega gradu iz konca 13. stoletja. Eden izmed članov rodbine Luegger, ki so imeli v posesti grad, je bil vitez Erazem, tako imenovani Erazem Predjamski. Znan je zgodba o divjih bojih med cesarjem Friderikom III. (Piccolomini-jev dobri znanec) in ogrskim kraljem Matijo, ki je poznan v narodnem izročilu kot kralj Matjaž. Erazem se je pridružil Matiji in pomagal Ogrmom pri napadih na Trst. S tem si je zapravljal cesarjevo naklonjenost. Na cesarjevo povelje ga je iskal tržaški glavbar Ravbar. Po pripovedi je Erazem leto dni kljuboval obleganju tržaškega glavbarja, ker se je lahko oskrboval s hrano iz Vipave po skrivnem naravnem rovu. Erazmovega sluga je podkupil Ravbar, tako da je gospodarja izdal in Ravbar je nato osvojil grad okoli leta 1484.

Karolina Godina

Obvaruj in čuvaj jo, sv. Miklavž

Spomini na rojstno vas Dolno Bistrico

Na prekmurski ravnini, tam, kjer se sliši šepetanje Mure, leži na njenem levem bregu med jagnedi¹ in jaliči² prijazna vasica Dolna Bistrica.

Na desnem bregu te reke je Razkrižje, ki ima cerkev z visokim stolpom. Ob južnem vetru se je slišala stolpna ura v našo vas, tako da so v starih časih po njej uravnavali bistriške stenske ure. Zračna črta do naše župnijske cerkve v Črensovcih je precej daljša.

Več kot polovica Dolne Bistrice je bila v notranjem prostoru ene izmed vijug, ki si jih je reka začela delati pred stoletji in tisočletji. V notranjosti prve večje zanke nasproti Razkrižja so se naselili predniki današnjih Dolnjih Bistričancev, ki so bili od nekdaj Slovenci. Le za Filo Balaža, prvega učitelja na dolnjbistriški ljudski šoli, zgrajeni v prvih letih 19. stoletja, po podatkih strica Jožefa, ki je rad raziskoval korenine naroda, da je bil najbrž gradiščanski Hrvat. Redno je govoril madžarsko, po potrebi pa tudi slovensko. Pravijo, da ni nikoli pretirano navduševal otrok za madžarščino, niti kazal sovraštva do slovensščine. Zaradi očetovskega Balaža so se dolnjbistriškim otrokom poleg materinega slovenskega jezika vtisnili v dušo tudi madžarski junaki: Atila, sv. Štefan in njegov sin Imre. Še posebej pa je bil priljubljen vse do naših dni iz turških časov kralj Matjaž, ki je bil ogrski kralj Matija Korvin.

Za Slovence na Ogrskem je bila njihova dežela od nekdaj "Slovenska krajina", ki je bila označena tudi v madžarskih zemljevidih in v posebnem poglavju zemljepisne knjige za ljudsko šolo z risbo slovenskega para v naši narodni noši. V poglavju je zapisano: "Slo-

venci (Vendi) so dobri državljani." Tudi poznejši madžarski državni načrt – pomadžariti tu živeči slovenski rod – ni mogel v kali zatreti slovenskega značaja Dolne Bistrice. Odmaknjeni od glavne ceste, ji je bil prizanesen tudi vpliv tujcev, saj je pot na brod ob Muri, kjer stoji danes most, vodila skoraj vsa leta skozi Srednjo Bistrico.

Naziv "Slovenska krajina" je zamenjala beseda Prekmurje, ko so na mirovnih pogajanjih v Parizu priključevali ogrske Slovence, med njimi tudi Dolnje Bistričance, h kraljevini Jugoslaviji. Potem, ko je jugoslovanska vojska 12. avgusta 1919 dokončno zasedla to slovensko pokrajino, pa je tudi madžarščina, razen med drugo svetovno vojno, prenehala biti uradni jezik naših babic in dedkov. Le kadar sva se z dedkom s kobilo peljala v koleslju na trgatav v lendavske gorice, je bila njegova madžarska govoričica še kako dobrodošla.

Sploh pa smo bili z dedkom – dedekom, babico – mato, teto – tico, drugo teto – mamo, svakom – tace in otroki na obeh straneh ceste, ki vodi skozi vas, veliki prijatelji. Ne spomnim se, kdaj in kako sem se iz rojstne Godinove hiše, ki stoji bolj na samem ob zapuščeni strugi Mure, preselila v središče Dolne Bistrice, na mamin dom, k Bedernjakovim. Vem samo, da sem tu preživela najlepša leta svojega otroštva in da sem se rada vračala ob večerih v tetini roki z obiska pri starših k babici in dedku.

Odkar pomnim, je bilo v naši vasi veliko rož, cipres in drugih okrasnih dreves, ki so živ spomin na dobrega Glavačevega strica Nacija. Ni ga človeka naokrog, ki bi s takim veseljem in ljubeznijo do rož in Boga krasil kapelo, cerkev, urejal pokopališče in pomagal vaščanom s sadika-

Po letu 2003 prenovljena kapela sv. Miklavža v Dolnji Bistrici – spomenik vere in kulture.

¹ jagned - topol

² jalič - smreka

mi in vrtnarskimi nasveti, kot je to zmožel samski Glavačev stric. Tudi otroci smo ga imeli zelo radi, kakor da se je njegova ljubezen do palm, katalp, oleandrov in cipres prelivala tudi na nas. Tako si je v Bistrici postavil z zelenjem lep spomenik.

Ob šoli, nedaleč od gnezda štokelj, kjer smo sprejemali prve križe na ramena, stoji kapela, posvečena sv. Miklavžu. To je edini in najstarejši sakralni objekt v vasi. Zgradili so jo v čast in zahvalo sv. Miklavžu, varuhu pred poplavami. Na pročelju nosi napis: "Bogu dika na visini, mer ljudem dobro voljnim in zvoljenim vsem – 1881."

V središču kapele je kip sv. Miklavža, ki ga je podaril v zahvalo mamin dedek Ivan Cigan iz Dolnje Bistrice, na straneh pa kipa Srce Jezusovo in Srce Marijino. Svetnik je ljubezniv prijatelj mladine, nebeški dobrotnik, obenem pa zavetnik brodarjev, mlinarjev in ribičev, ki jih pred desetletji na Muri ni bilo malo. Tu so ga v starih časih pri maši na Miklavževo prosili pomoč in varstvo pred vremenskimi nepravilnostmi in poplavo.

Vsako opoldne in zvečer se sliši iz kapele zvone, ki vabi Bistričance k molitvi in počitku. Za nas otroke je bil večerni zvon tudi opomin, da je igre konec, da se po umivanju, večerji in molitvi porazgubimo v postelje. Kadar ni zalegel zvon niti dedkove besede: "Deca, vrli³ bojte ...", je zapela dedkova metla. Po zadnjem tūške⁴ smo preskakovali plotove, prejemale gorke in se končno poskrili v hiše. Na vasico, naše njive in pašnike, Meksiko in Kroščič je legel mir.

Po smrti babice in dedka pa se je vse spremenilo. Jokaje sem se preselila iz sveta bistriških otroških iger k staršem in mlajši sestrici Danici v rojstno hišo na Muri. Otroke iz središča vasi so zamenjali sosedovi otroci in cigančici, ki sta živeli s svojimi v ilovnati kolibi onstran zapuščene struge Mure. Tuške in dedkovo metlo pa je zamenjal čoln, v katerem smo na kolinah parili prašiče. Z njim smo prekrižarili ob poplavi mrtev rokav Mure, nabi-

rali tulpike⁵ in podili race. Zaradi neravnega čolnovega dna je bil potreben večkrat rešilni pas, lesen drog, s katerim smo pomagali ponesrečencu iz vode. Nema lokrat pa smo ob večerih s cigani po turško posedli okrog ognja. Sploh pa med nami razen po barvi kože in las ni bilo ne pri igri ne na paši in ne na ledu razlik. Ilonka in Kristina sta sedeli z mano v istem razredu, enako sta nosili tablico in ratek⁶ v torbi na hrbtu. Tudi pri nas so ju imeli radi in pogosto sta vasovali pri meni. Tako sem se počasi privadila življenju na drugem koncu vasi. Le vaški zvon iz kapele s sv. Miklavžem je še naprej opoldne in zvečer naznanjal svoj bim, bam, bom.

Pa ne samo brodarjem, mlinarjem in ribičem, tudi nam otrokom je bil kip sv. Miklavža zelo pri srcu. Spominjal nas je na Miklavževo. Za nas je bil sv. Miklavž velik dobrotnik, ki nas je vsako leto obiskal, ko so ugašale po vasi luči in smo prisluškovali, kdaj se bo slišalo škripanje snega pod njegovimi koraki. Vedno znova smo mu dokazovali z molitvijo svojo vdanost in naklonjenost. Manjši so mu iz strahu pred njegovim spremljevalcem-parkeljnom nastavljali le škorenj v okno ali pred zaklenjena vrata. Večji pa smo ob prinesenih dobrotah čez čas tudi na strah pozabili. Le kadar so si starejši pomagali z besedo parkelj, je črna podoba spet zaživela pred nami.

Mozaiki akad. slikarja in kiparja Štefana Hauka, dar Dolnjih Bistričancev doma in po svetu, v zunanjih nišah kapele sv. Miklavža v Dolnji Bistrici.

Danes ni več dobre babice, dedka, tet, ujca, svaka in strica. Ostali so nanje le lepi spomini in v vasi več zaklenjenih hiš. Tudi mi smo se razšli po svetu. Po smrti skrbnega očeta je le še naši mami, ki s sestro Danico že več kot desetletje živi v mestu pri meni, znano, kje gnezdijo lastovke in kdaj zacvete češnja in jablana v nekdanjem dedkovem sadovnjaku.

Ko pa srečujem okrog Miklavževega razposajene otroke, mi v mehkem domotožju zakopni srce po rodni vasici med jagnedi in jaliči ob Muri. Obvaruj jo in čuvaj jo, sv. Miklavž!

³ vrli - priden

⁴ tūške - otroška igra

⁵ tulpika - lokvanj

⁶ ratek - kamnito pisalo

Lida Turk

Vabilo na veselico

V naših dneh ne prejemamo vabil na veselice, pač pa na straneh Primorskega dnevnika kar naprej obveščajo o prireditvah, koncertih, božičnicah in Prešernovih proslavah, srečanjih, razstavah, knjižnih predstavitev, gledaliških nastopih in še o marsičem. Posebno raznolika je ponudba ob praznikih in obletnicah.

Tako je bilo tudi pred sto desetimi leti, ko je Ženska podružnica družbe sv. Cirila in Metoda v Rojanu vabila na koncertno veselico v prostorih Slovanske čitalnice v Trstu. Zdaj že močno orumenelo vabilo je lep izdelek tiskarne Dolenc. (V oklepaju je navedeno ime Frana Poliča, očeta znanega skladatelja in dirigenta Mirka).

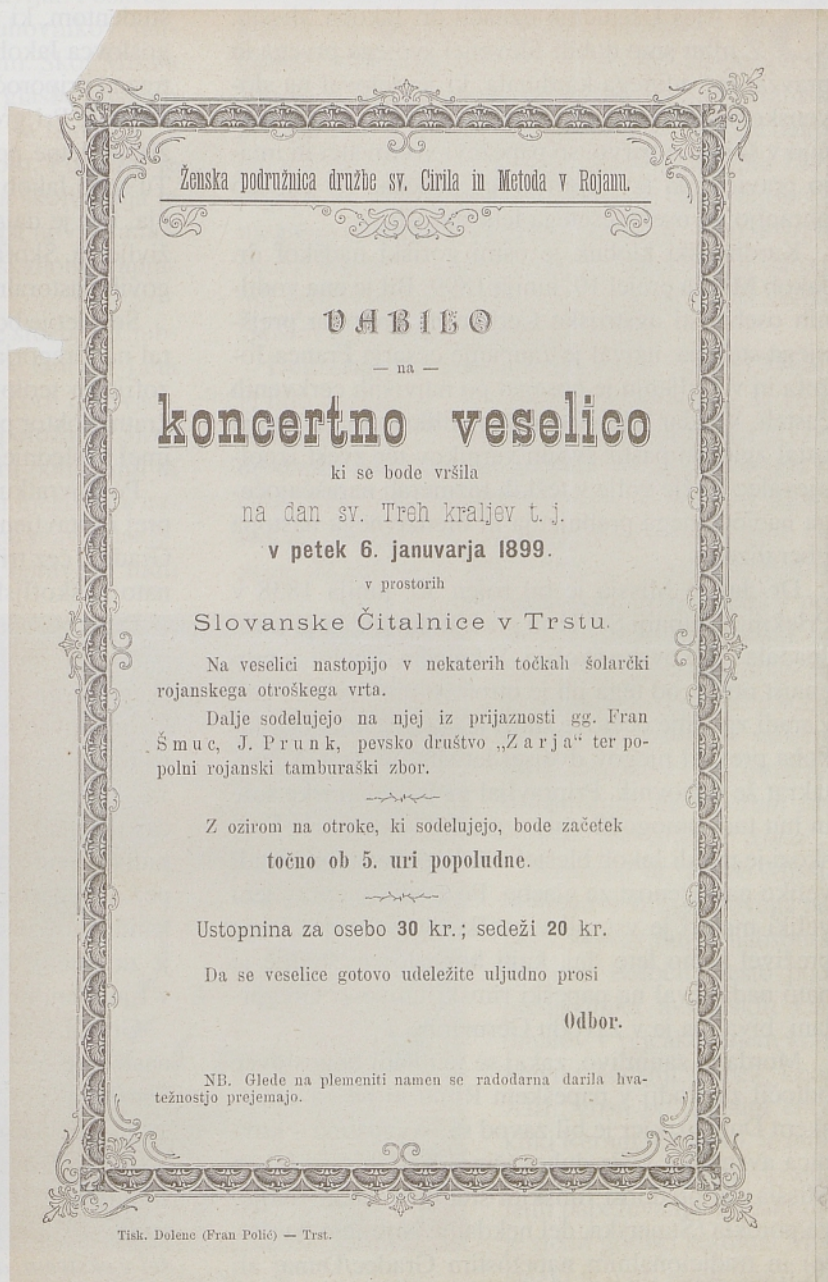
Koncertna veselica naj bi se vršila na dan sv. Treh kraljev v petek, 6. januarja 1899. Vstopnina za osebo 30 kr.; sedeži 20 kr. V malem tisku je še dodano, da se Glede na plemeniti namen radodarna darila s hvaležnostjo prejemajo.

Razpored je vključeval 7 točk: nastopili so otroci v dveh prizorčkih in deklamaciji, glasbene točke pa sta oblikovala moški zbor rojanskega društva Zarja in četverglasni ženski zbor Ciril-Methodove podružnice z Zarijinimi pevkami. Naj za morebitne potomce navedemo še nastopajoče otroke: Marija Peric, Eliza Cvetnič, Emil Kubik, Karolina Černic.

Veselico je sklenila Gluma s petjem v jednem dejanju, z naslovom Oče so rekli da le, pri kateri so sodelovali gospod F. Šmuc, gospica Dr. Gustinova, g. Prunk, poznejši časnikar, tedaj

univerzitetni študent, gospica A. Mikeličeva, g. Bazovsky, gospica K. Piščančeva.

Pred prvo kakor tudi med raznimi sledečimi točkami je udarjal tamburaški mešan zbor.

Renato Podbersič ml.

Ob 110. obletnici imenovanja prvega slovenskega kardinala

“V javnosti knez, v cerkvi škof, med ljudstvom oče, med duhovščino prijatelj!”

S temi besedami je ljubljanski profesor in filozof dr. Aleš Ušeničnik označil dr. Jakoba Missio. Z njim smo dobili Slovenci svojega prvega in pravzaprav edinega kardinala, ki je deloval na slovenskem narodnem prostoru. Kardinali, ki se oblačijo v škrlatno barvo, so papeževi svetovalci in imajo pravico, da izvolijo novega papeža. To pravico ohranijo do osemdesetega leta starosti.

Kardinalski klobuk je osmi goriški nadškof dr. Jakob Missia prejel 19. junija 1899. Bil je ena vodilnih osebnosti avstrijske Cerkve na prelomu prejšnjega stoletja, užival je zaupanje cesarja Franca Jožefa in v življenju je posegel po najvišjih cerkvenih časteh. Vendar kljub številnim odlikam in častem je ostal zgleden pastir svojih vernikov ter zvest izpolnjevalec Božje volje v težkih razmerah naraščajočega nacionalnega prebujanja in ofenzivnega nastopa liberalizma.

Dr. Jakob Missia je bil rojen 30. junija 1838 v Prlekiji, v župniji Sv. Križ pri Ljutomeru, ki je tedaj spadala v sekovsko škofijo. V kmečki družini je bilo enajst otrok, od tega jih je otroštvo preživelo le pet. Zaradi zgodnje očetove smrti je skrb za mladega Jakoba prevzel njegov dvajset let starejši brat Anton, takrat že duhovnik. Pripravljal ga je za latinske šole in mu tudi omogočil vpis v graško semenišče. Vseskozi je mladi Jakob blestel v šoli, pokazal pa je tudi veliko nadarjenost za glasbo. Po z odliko opravljeni veliki maturi je vstopil v graško bogoslovje. Tu je preživel samo leto dni, kajti bogoslovne študije je nato nadaljeval na papeški rimski univerzi Gregorjani, bival pa je v zavodu Germanik.

Morda je zanimivo, zakaj se je mladi bogoslovec odločil za študij v papeškem Rimu in ne na cesarskem Dunaju, kjer je bil zavod sv. Avgušтина – kovnica avstrijske višje duhovščine. Verjetno je Jakob Missia dal prednost rimskim študijem zaradi svojega porekla (Štajerska, del nekdanje Notranje Avstrije) in tradicionalnim napetostim Gradec/Dunaj ali

pa je že tedaj spregledal vse pasti dunajske jožefinske vzgoje.

Rimski zavod Germanik, ustanovljen v času hudih reformacijskih bojev leta 1552, je bil namenjen študentom, ki so prihajali iz nemških dežel. Za bogoslovca Jakoba je besedo zastavil in mu napisal ustrezna priporočila sekovski škof Ottokar Maria grof Attems. Pri grofu je namreč gimnazijec Jakob preživel letne počitnice na gradu Seggau pri Lipnici. Tu se je Jakob naučil uglajenega vedenja in obnašanja, kar je dajalo pečat njegovi osebnosti do konca življenja. Škofa Attemsa je pogosto spremljal na njegovih pastoralnih potovanjih in birmah po škofiji.

Šest let je bogoslovec Jakob v Rimu pridno študiral na Gregorjani ter dosegel dva doktorata, iz filozofije in teologije. V duhovnika je bil mladi dvakratni doktor posvečen 30. maja 1863, novo mašo je imel naslednjega dne v baziliki Marije Snežne.

Po povratku iz Rima je bil duhovnik Missia najprej nastavljen za prefekta v dijaškem semenišču v Gradcu, čez tri leta je postal škofov tajnik in kaplan, nato še škofijski kancler in kanonik.

Delo in uspehi marljivega Missie niso ostali neopaženi pri njegovih predstojnikih. Po smrti ljubljanskega škofa Pogačarja je bil za njegovega naslednika imenovan prav dr. Jakob Missia. Z odlokom ga je na to mesto postavil avstrijski cesar Franc Jožef dne 14. junija 1884. Pravico imenovanja škofov v tem času je imel avstrijski cesar, ker so bili škofje hkrati tudi državni knezi, seveda jih je moral potrditi še papež. Po cesarjevem ukazu je moral spisek primernih kandidatov sestaviti avstrijski prosvetni minister, ki je za mnenje zaprosil ugledne (cerkvene) osebnosti v Ljubljani in bližnjih škofijah.

Graški škof Johann Zwirger je med drugim podal naslednje mnenje o dr. Missii kot o možnem ljubljanskem škofu:

“... je najodličnejši kandidat za ljubljanskega škofa. Njegov materin jezik je slovenščina, nemški se je naučil v času študija. Nikdar pa ni zanemaril vaditi se v slovenščini. V narodnostnih vprašanjih ni šel v ekstrem, ampak je sprejel dobro obeh narodov,

odklonil pa njihovo slabo. Za upravo ljubljanske škofije ni bolj odličnega in sposobnega ...”

Tako je bil dr. Jakob Missia izbran za novega ljubljanskega škofa. Škofovsko posvečenje je bilo 7. decembra 1884 v graški stolnici, posvetil pa ga je prav graški škof Johann Zwerger. Čez štiri dni je novi ljubljanski škof prišel v Ljubljano, o slavnostnem sprejemu sta poročala katoliški Slovenec in liberalni Slovenski narod. Oba časopisa sta si bila enotna in navdušena nad uporabo materinščine dr. Missie. V Ljubljani je novi škof uspešno krmaril v naraščajočem morju narodnih razprtij. Njegovi sodobniki navajajo, da je govoril zelo lepo slovenščino, za slovensko stvar pa se ni politično izpostavljal. Poskrbel je za temeljitejšo izobrazbo svojih duhovnikov, najbolj nadarjene je poslal na študij v Rim. Škof Missia se je kot izvrsten pevec in ljubitelj glasbe nasploh ogreval za dvig cerkvenega petja. V ta namen je v Ljubljani tudi ustanovil orglarsko šolo. Podpiral je cerkvene redove in v času njegovega škofovanja je v ljubljanski škofiji nastalo kar trinajst novih samostanov. Med drugim je izročil frančiškanom v upravo Marijino božjo pot na Brezjah.

Po dobrih trinajstih letih škofovske službe v Ljubljani je bil dr. Jakob Missia poklican v Gorico. Leta 1897 je umrl goriški nadškof Alojzij Zorn iz Prvačine, prvi goriški Slovenec na tem položaju. Sicer vzorni duhovnik ni bil kos zapletenim političnim in narodnim razmeram na Goriškem. Za njegovega naslednika je prosvetni minister predlagal prav tedanjega ljubljanskega škofa dr. Missio. Čeprav po rodu Slovenec, naj bi bil novi nadškof zaradi svojih rimskih let po godu tudi Italijanom. Cesar Franc Jožef je predlog sprejel in dr. Jakoba Missio imenoval za goriškega nadškofa dne 12. decembra 1897. Obenem je cesar novega goriškega nadškofa odlikoval z Redom železne krone I. reda zaradi njegovega dela v avstrijski škofovski konferenci.

Politične razmere so bile na Goriškem ob koncu stoletja zelo napete. Prihajalo je do pogostih sporov med Slovenci na eni ter Italijani in Furlani na drugi strani. Napetosti so se odražale tako na političnem kot tudi na kulturnem in socialnem področju.

V slovenskih vrstah se je vedno bolj poglobljajal idejni razkol znotraj društva Sloga, vodilne organizacije goriških Slovencev. V goriškem deželnem zboru, ki je bil dejansko narodnostno razcepljen na dva tabora, so se poslanci tako ene kot druge strani redko udeleževali sej. Goriški nadškof kot poslanec z zagotovljenim mandatom-virilist je imel pri tem odločilno vlogo, vendar so se prejšnji goriški nadškofje le redko udeleževali sej deželnega zbora.

Takšno stanje je našel novi nadškof dr. Jakob Missia ob svojem prihodu v Gorico. Katoliško časopisje, tako slovensko kot italijansko, ga je toplo pozdravilo, italijanski liberalni tisk je sicer uradno novemu nadškofu zaželel veliko uspehov, toda negativno je izpostavil njegovo slovensko poreklo. Goriški slovenski liberalci so obžalovali prihod dr. Missie v Gorico in so ga imenovali kar »kranjski prišlek«. Že kmalu po prihodu si je dr. Missia nakopal jezo slovenskih politikov, ker se je oktobra 1898 pojavil na seji deželnega zbora in tako omogočil njegovo delovanje. Toda nadškof je med svojim škofovanjem v Gorici poskušal ostati zunaj narodnih sporov in političnih igrice, zato je užival veliko spoštovanje vseh prebivalcev dežele.

Delovanje goriškega nadškofa dr. Jakoba Missia je bilo nagrajeno s kardinalskim klobukom, ki ga je nadškof prejel 19. junija 1899. Tako je postal prvi in do danes edini goriški nadškof, ki ga je doletela ta čast. Avstrijski zunanji minister, ki je začel diplomatski postopek za imenovanje, je v utemeljitvi zapisal, da prihaja dr. Jakob Missia na ozemlju avstro-

ogrške monarhije edini v poštev za kardinalski klobuk tako zaradi osebnega položaja kot zaradi svojega vpliva. Zanimivo je Missievo mnenje ob čestitkah za kardinalsko imenovanje, da *“moram pač sprejeti, kar pride iz Rima”*.

Kardinal dr. Jakob Missia ni dočakal volitev novega papeža, čeprav mu je habsburški cesar določil mesto podpredsednika avstrijskih kardinalov v pričakovanem konklavu. Tedanji papež Leon XIII., znan po socialni enciklici *Rerum novarum*, je umrl leta 1903, po petindvajsetih letih papeževanja. Kmalu mu je sledil goriški kardinal Missia, ki je umrl nagle smrti 24.

Kardinal dr. Jakob Missia.

Kapela po razglednici z začetka prejšnjega stoletja.

marca 1902 in je pokopan v romarski baziliki na Sveti gori. Družbo mu delata zadnji slovenski nadškof v Gorici Frančišek Borgija Sedej in apostolski administrator dr. Mihael Toroš.

Ob njegovi smrti je časopisje širom po monarhiji kar tekmovalo v izrekanju hvalnic na račun umrlega goriškega kardinala. Celo dunajski liberalni Neue Freie Presse je zapisal, da je avstrijski episkopat "izgubil enega svojih najuglednejših članov, če ne rečemo svojega glavarja".

Ob 150. obletnici kardinalovega rojstva je Slovenska teološka akademija septembra 1987 v rimskem zavodu Slovenik pripravila znanstveni simpozij o življenju in delu dr. Jakoba Missia. Ob tej priložnosti so izdali tudi zbornik z vsemi dvanajstimi referati.

Slovenci pa smo morali počakati še stoletje, da smo dobili novega člana kardinalskega zbora. To je postal torontski nadškof in kardinal dr. Alojzij Ambrožič, sicer rojen leta 1930 v Dobrovi pri Ljubljani. Njegova družina je po drugi svetovni vojni bežala iz domovine pred komunističnim nasiljem, po bivanju v begunskem taborišču Spittal ob Dravi so se leta 1948 preselili v Kanado. V tem je njegova usoda tudi podobna mladosti dr. Franca Rodeta, ki je odraščal v argentinskem Buenos Airesu. Leta 2006 smo se namreč slovenski verniki veselili imenovanja tretjega rojaka za kardinala; to čast je dosegel prav dr. Rode, rojen leta 1934 na Rodici pri Domžalah, nekdanji ljubljanski nadškof in slovenski metropolit. Trenutno je prefekt kongregacije za redovnike in ustanove posvečenega življenja ali po domače "minister v vatikanski vladi." Čeprav mu kardinalski klub nekako pripada zaradi odgovornega dela, ki ga opravlja v Vatikanu, to ne zmanjšuje njegove povezanosti z našim narodom.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da letos poteka sto let, ko je italijanski literat Marinetti v Bologni objavil svoj Futuristični manifest, s katerim si je domišljjal, da bo spremenil umetnost in svet ...
- da je slovenski kmet Andrej Pajk (1789-1871) iz vasice Hudo pri Stični, vojak v veliki Napoleonovi armadi v Rusiji in eden redkih preživelih od Ilirskega polka, v svojem 76. letu zapisal svoje spomine, ki jih je pisatelj Jurčič priredil za knjižno izdajo in ki so zdaj izšli v Parizu v francoščini v ugledni Collection de l'Institut Napoleon, in da bo leta 2010, ob 200-letnici Ilirskih provinc, Pajk dobil spominsko ploščo v Hotel des Invalides blizu Napoleonovega groba v francoski prestolnici ...
- da je kulturno društvo Mohorjan v Prevaljah izdalo zbornik Življenje in delo Franca Sušnika, velikega koroškega prosvetitelja ob 110-obletnici njegovega rojstva, in da je v tem zborniku sodelovalo s svojimi prispevki na desetine kulturnih delavcev (med drugimi skladatelj Lebič, pesnik Janežič, škof Smej, profesor Vospersnik, pisatelj Messner) ...
- da iz sporočila nekega projekta za raziskovanje medvojnih in povojnih žrtev naj bi bilo število žrtev med pripadniki partizanskih enot v Sloveniji 32.000 ...
- da je tednik MAG, ki so ga nedavno s poraznim bralnim učinkom vključili v tiskovni kompleks, ki je pod vplivom pivovarne v Laškem, kot samostojno publikacijo uknili in spremenili v ponedeljkovo prilogo dnevnika DELO ...
- da je Janez Žakelj, župnik v Cerkljah ob Krki, izdal knjigo o starozaveznem Jobu z lastnimi meditacijami in Gregorčičevo prepesnitvijo ...
- da slovenski frančiškani na svoji postojanki v Lemontu v ZDA praznujejo 100-letnico izhajanja svojega mesečnika AVE MARIJA, ki ga je v marcu 1909 začel izdajati na osmih straneh p. Kazimir Zakrajšek, da je pred drugo svetovno vojno dosegel več kot sedem tisoč naročnikov, da jih danes ima nekaj čez štiri tisoč in da je njen glavni urednik agilni p. Bernardin Sušnik z dvema sodelavcema ...

Še o povojnih pobojih

Govorili so vsi, ki bi lahko molčali, molčali pa vsi, ki bi morali govoriti – eni in drugi v imenu iste ideologije, ki je v svojem propadu potegnila za sabo pol sveta, a še danes v zavesti mnogih zaдржуje preprosto resnico, ki nas lahko edina popelje na dejansko in trajno pot narodne sprave, predpogoj za spravo med narodi.

Tako si upravičeno lahko misli bralec številnih posegov, ki so po naših časnikih vztrajno poganjali polemike po prvem poskusu italijanskih desničarjev, da se poklonijo žrtvam, vrženim ob koncu vojne v eno izmed jam na tržaškem Krasu. Da se razumemo: šlo je za odkrito izzivalno dejanje, na katero pa so bile slovenske institucije na vseh ravneh ponovno nepripravljene, kar je bilo dosedaj – in kakor kaže še bo – sicer neizogibno glede na predpostavke. Kakor je neizogibno, da Slovenci, ki pripadamo manjšini v Italiji, odrevenimo, čim slišimo govoriti o fojbah. Če hočemo ali ne, padajo očitki tudi na nas, ki smo stvar v preteklosti spremljali preveč pasivno ter tako dovolili, da se nam je v podzavest usidral občutek sokrivde. Vsekakor smo prizadeti in zato mnogi med nami čutijo dolž-

nost, da perejo madež povojnih pobojev, ki je neizpodbiten. Pri tem mnogi »plezajo po steklu«. Tako namreč rečemo v Trstu tistim, ki opravičujejo, kar se opravičiti ne da, vključno tudi preprečitev italijanske manifestacije, ki je bila legalno organizirana. To je posledica tega, da so bili dolga desetletja poboji zamolčani, nato pa, da ni bilo nič storjeno, da bi razkrili, kje so bila morišča in kje so posmrtni ostanki žrtev. Goto-vo obstajajo sezname žrtev in kraji justifikacije, živi so ljudje, ki so sodelovali ali vsaj bili zraven, priče torej, katerih dolžnost je povedati, kar vedo. Za jamo Golobovnico zagotovo vemo, da se v njej nahajajo tudi Italijani. Zato bi morale slovenske oblasti narediti, kar je mogoče, da pridejo do zanesljivih podatkov. Poročilo skupne slovensko-italijanske komisije zgodovinarjev res prinaša število žrtev, niso pa navedena imena in niti ne jame ali kraji pokopa. Potem ko bo to znano, bo treba postaviti obeležje z imeni ubitih in dovoliti, da kdorkoli poroma na njihov grob in tam spoštljivo prižge svečo v dolžni spomin. In utišati tiste, ki si še danes upajo reči »Še premalo smo jih!«.

S. P.

Gorje zmagovalcem!

“Vae victis” – gorje poražencem, pravi latinski pregovor, misleč s tem seveda na poražence v vojni. Knjiga zgodovine nam opisuje nešteto krutih prizorov, ko so se zmagovalci na najrazličnejše načine spravili po koncu vojne ali bitke na poražence in se nad njimi na bolj ali manj krute načine tudi primerno maščevali. Navadno se je to zgodilo takoj ali pa v sorazmerno kratkem času, tako da ni poraženec pravzaprav mogel niti reagirati, kaj se šele braniti ali zagovarjati pred kakim sodiščem. Morda je v tem izjema nürnberški proces po drugi svetovni vojni, ko so sodili nacističnim veljakom.

Ob prazniku odporništv, 25. aprila, smo se množično udeležili spominskih slovesnosti v Rižarni, v Gonarsu, na raznih streliščih, pred spomeniki padlim partizanom, na raznih mestih zgodovinskega spomina in obsodili zla početja fašizma in nacizma.

Toda v naših besedah, v naših komemoracijah ostane nekaj nedorečenega. In ta nedorečenost je občutna, jo čutijo naša srca, naše misli, pa tudi v končni fazi naša dejanja.

Mislím na maščevanje zmagovalcev v drugi svetovni vojni in se sprašujem: je bilo to potrebno, nujno?

Mislím na bombardiranje mesta Dresdena, ki ga je ukazal britanski premier Churchill, že ko je bilo vojne praktično konec. Na tisoče civilistov, nedolžnih ljudi – mater in otrok – je ostalo pod ruševinami, ko takega maščevanja ni bilo več treba.

Mislím na tisoče po vojni vrnjenih domobrancev v

Sloveniji, ki jih je Titova oblast neusmiljeno pokončala. Mislím na kraške jame, na brezna, ki jih je na Primorskem kar nekaj. Mislím na maščevanje v italijanskem zloglasnem trikotniku (Emilija Romagna, Toskana, Ligurija) v takojšnjem povojnem času nad civilnim prebivalstvom.

Mislím na dve atomski bombi, ki sta eksplodirali nad Hirošimo in Nagasakijem, ko je bilo že vsem jasno, da je konec vojne le še vprašanje kakega tedna, kvečjemu meseca.

Da, tudi zmagovalci, ki imajo sicer vedno prav, kot zatrjuje zgodovina, se bodo prej ali slej morali zamisliti nad temi svojimi grozodejstvi nad civilnim prebivalstvom.

Takih, tako človeško vzeto groznih maščevanj zgodovina do druge svetovne vojne skoro ne pozna.

Tudi nad temi grozodejstvi se bo treba zamisliti in odgovorni ali njihovi potomci bodo zanje še morali opraviti globoko obžalovanje. Tu ne gre niti za spravo kot tako, ki je itak nekaj zelo težko izvedljivega v sedanjem stanju, gre za nekaj drugega: gre za pravo katarzo, ki jo bodo morali prej ali slej opraviti tudi zmagovalci nad nacifašizmom.

Če to ne bo storjeno, se bojím, da bo naš svet še vedno razdvojen, razklan v sebi in to vodi v veliko nevarnost, da se prej ali slej strasti razbohotijo in ustvarijo novo svetovno morijo, ki se je vsi bojím, ker bi to lahko bil začetek konca našega demokratičnega sveta in naše civilizacije.

D. Š.

Majda Artač Sturman

Zaljubljeni v smrt?

Ne – zaljubljeni v življenje

Objavljamo razmišljanje ob izidu knjižnega prvenca Vilme Purič Burjin čas, ki ga je Majda Artač Sturman prebrala na predstavitvenem večeru v Društvu slovenskih izobražencev 6. aprila 2009

Vilme Purič naši cenjeni publiki ni potrebno posebej predstavljati, saj jo vsi poznamo kot esejistko in publicistko, angažirano profesorico in kulturno delavko. Na pot je pospremila kar nekaj knjig založbe Mladika, rada sodeluje na predstavitvenih večerih v našem ožjem prostoru, nasploh pa je velika ljubiteljica knjig, zavezana slovenski besedi, ki jo zna v svojem profesorskem poklicu približati mladim. Vendar danes nastopa v drugačni, zamenjani vlogi, kot avtorica, ki doživlja svoje književno rojstvo v proznim prvencem – romanom Burjin čas.

Za naš prostor je predstavitveni večer knjižnega prvenca posebno doživetje, pravi praznik besede, in zato najprej čestitam ob rojstnem dnevu. Prepričana sem, da vas bo roman s svojo pripovedno svežino in izrazno močjo potegnil vase, tako kot je mene. Najprej sem ga prebrala, ko mi ga je Vilma ponudila v branje in pretres, češ, preberi ga in mi povej, kaj misliš o njem. Takoj sem se navdušila zanj, saj sem za zgodbo živahne šestnajstletne Brine začutila veliko globino, naša veliko človečnosti, predvsem pa sem v njem opazila veliko besedno občutljivost in ljubezen do jezika. Izrazna bogatost in pripovedna razgibanost sta me prevzeli. In prav jeziku in slogu sem posvetila svoje drugo, natančnejše lektorsko branje, ki je predme postavljalo nove izzive.

Za vsakim ženskim peresom se skriva pretanjeno žensko uho, ki ima posluš za zven besede, pa tudi oko izostrenega kritičnega pogleda, ki prebira in prebira. Vilma ima za seboj veliko branja. Iz vsake knjige, ki jo predstavlja in ocenjuje, izbira, prebira in odbira, da bi čim bolje prodrila v srž književnega dela in ocenila njegovo literarno vrednost. Ob tem ljubečem prodiranju v jezikovno in romaneskno tkivo literarnih del si je ustvarila samosvoj besednjak, ga podkrepila s svojo fabulativno močjo in si izdelala čisto poseben jezik

in slog, ki se odlično prilagaja literarnim osebam in dogajalnemu prostoru. V njem so doma neobčevalni, stilno zaznamovani izrazi kot tudi besede s pridihom nekih davnih vaških časov, ki dišijo po gmajni, kraških borjačih in neizprosnih burji. Ne boji se nobenega izraza, zavedajoč se, da je treba reči bobu bob; dogajanje, ovito v tančico prirednega izražanja, mora jasno in glasno planiti na dan in najti pot do bralca. In prav jezik je odraz zaščitnega porekla romana Burjin čas, zdaj knjižni, zdaj repensko narečje, v katerem govorijo, kričijo, trpijo in ljubijo literarni junaki, mali ljudje našega pretrpljenega in mučenega Krasa.

Ko sem roman – po nekaj mesecih in pred izidom – prebiral v tretje, sem ga brala, kot da bi ga nanovo, brez začetne radovednosti, pa tudi ne da bi se ustavljala ob redkejših besednih zvezah in izrazih. Brala sem ga predvsem z užitkom. Kot ga boste morda tudi vi, morda za sprostitev, za kulturno rast, prevzeti od fabule, v iskanju življenjskih odgovorov. Vsak bralec ima pač svoj slog, in kot piše znani francoski pisatelj Daniel Pennac, tudi svoje pravice. Med njegovih deset pravic dobrega bralca pa se uvršča tudi pravica do večkratnega in ponovnega branja, kot je bilo moje.

Ko sem vnovič listala po romanu, sem ob njem čustvovala in dojemala topo bolečino, ki se izvija iz literarnih likov. Kajti v barvitem, zdaj liričnem, zdaj naravnost eksplozivnem slogu se skozi posamezna poglavja knjige na našem bralskem zaslonu ustvarjajo podobe literarnih junakov, predvsem pa junakinj, ki jih pisateljica vodi od enega do drugega robnika njihove doživljajske poti. Razvršča jih dramatično – kot figure, ki jim bralec sledi na nekakšnem križevem potu skozi družinske in družbene viharje vojnega časa. Tu so predvsem ženske: Brinina mama, Malja, Marjana, Lidija, Johana in seveda Brina, ki jo burjin

čas od začetne mladostniške razposajenosti potegne vase, v vrtnec preizkušeni in trpljenja v Rižarni, iz katere se reši. Na tej poti ženskam ni nič prihranjeno, ne bolečina, ne fizično trpljenje, ne mučenje, ne nasilje. In vendar je kljub dramatičnosti dogajanja vedno čutiti neko svetlobo, upanje v svobodo, ki jo bo prinesel prihod-

Med predstavitvijo knjige (foto KROMA).

nji čas. Ob napetem branju bralec pričakuje zaplet, vrh in razplet, dokler se dogajalna nit naposled ne razprede tako, da čutimo ob Brinini usodi iskreno olajšanje.

Burja določa prostor in čas malim ljudem doma na Krasu, skandira življenjski ritem vasi Repen na obronkih Krasa. V plastično izklesanih pejzažih zaživijo konstitutivni elementi kraške vasi z borjači, kolonami, vodnjaki, cerkvijo in kamnolomom. Na tem ozadju, ki se včasih spusti do tržaškega nabrežja in morja pa še do Rižarne, se igrajo in razgrajajo vaški otročaji, klepetajo in šepetajo vaše opravljivke, hrepenijo, ljubijo in trpijo mlada dekleta in žene. Zdi se, kot da je to en sam ženski svet. Moški odhajajo, odhajajo v gozd in marsikdo se več ne vrne. V ta viharni življenjski krog je zajeta tudi usoda mlade, življenja polne in pogumne Brine. Tako kot ona so tudi njeni sovaščani in sovaščanke z velikimi žrtvami in izgubami previharili burni čas druge svetovne vojne. Avtorica pripoveduje vsakdanje zgodbe malih ljudi s tržaškega Krasa, ki so za svobodo morali žrtvovati mladost, iskrena čustva, družinske vezi in ljubezen. Tu ne gre za heroizacijo mlade kurirke Brine niti ne za mitizacijo ljudskega odpora zoper zatiralca. Gre za roman bolečine, v katerem avtorica opozarja na večno aktualna človeška čustva, ki se kalijo skozi življenjske preizkušnje in trpljenje, in ki jim kroji usodo težki burjin čas.

V tem viharnem obdobju so žrtvovali svoje življenje premnogi z upanjem na svobodo, tako tudi Danica in Pinko Tomažič kot rahločutni pesnik Stanko Vuk. O njih smo pred kratkim lahko gledali gledališko igro, o kateri bi rada – prav v primerjavi z romanom Burjin čas – povedala nekaj svojih misli. Predstava je sicer izzvala nekaj

polemik, in to zlasti zaradi grobosti v prikazovanju nekaterih likov in scen. Gre pa tudi za vprašanje o sporočilnosti tržaške uprizoritve motiva mladoporočencev iz Rossettijeve ulice.

Zaljubljeni v smrt? Ne, nikakor ne, nasprotno, zaljubljeni v življenje, kot izhaja iz Pinkovih pisem, Stankovega duhovnega iskanja in iz ra-

dožive Daničine narave. Tu ne gre za rušenje mitov, ki jih nasploh mladi premalo poznajo, saj je komaj kdo pred predstavo (razen v šoli) slišal za goriškega pesnika Stanka Vuka, ki je 10. marca 1944 skupaj s svojo mlado ženo Danico padel pod streli na ulici Rossetti v okoliščinah, ki bi jih bilo treba že zdavnaj razčistiti. Ali ni nepoštljivo in lahkotno prikazovanje znanih osebnosti zavajajoče? Ali ni tudi to nekakšno prevrednotenje zgodovine?

Če sodim po detajlih zaključnega dela tržaške predstave z neposrečenim naslovom Zaljubljeni v smrt – po videoposnetkih predsednika vlade na platnu na levi strani scene, po zaključnih italijanskih dialogih in sicer lepo odpeti tržaški pesmi, pa še po kostumih v barvah italijanske trobarvnice – kaj nam je hotela predstava povedati? Da so Stanko Vuk, Danica in Pinko Tomažič pa še mnogi mnogi drugi, znani in neznani, pa tudi zamolčani zaman darovali svoja življenja za slovenstvo?

Zakaj pa smo sploh tu, zakaj govorimo s svojimi otroki slovensko, zakaj jih vpisujemo v slovenske šole, zakaj si profesorji prizadevamo za ohranjanje slovenskega jezika in identitete, zakaj se zbiramo v društvih in na proslavah, zakaj predstavljamo nove knjige in publikacije?

Odgovore na ta vprašanja lahko najdemo tudi v knjigi Burjin čas, ki se v svojem spoštljivem odnosu do polpretekle zgodovine opira ne samo na čustva duha, temveč tudi na pričevanjsko in dokumentarno gradivo.

Zaljubljeni v smrt? Ne, hvala.

Sama vem, in prepričana sem, da kot velja zame in tudi za Vilmo, da smo na zahodnem robu te naše s soncem obsijane deželice še vedno zaljubljeni v sonce, svobodo in življenje.

Antena

KRAJEVNA IMENA V REZIJU

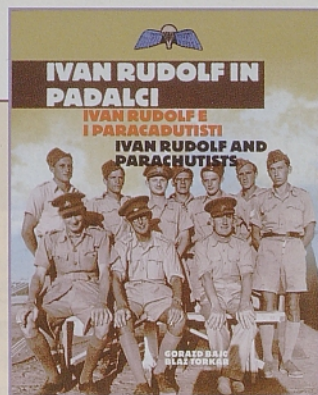
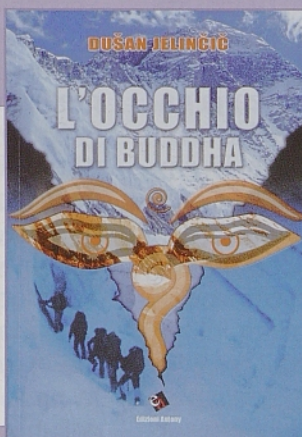
Jezikoslovec prof. Roberto Dapit z videmske univerze je s tretjo knjigo nadgradil svoje študije o krajevnih imenih v Reziji, in sicer z delom *Aspetti di cultura resiana nei nomi di luogo*, 3, Aree di Bila/San Giorgio, Njiwa/Gniva e Ravanca/Prato. Leta 1994 je obdelal Solbico in Korita, leta 1998 pa Osojane in Učjo.

HERMAN SREBRNIČ NAGRAJEN

Priznanje Kazimir Humar, ki ga na Goriškem od leta 2005 podeljujejo Kulturni center Lojze Bratuž, Združene cerkvenih pevskih zborov in Zveza slovenske katoliške prosvete »društvom in posameznikom, ki s tihim delom in vztrajanjem naredijo veliko na področju kulturnega dela in življenja v slovenski narodni skupnosti«, je letos prejel števerjanski zborovodja in organist Herman Srebrnič. Slovesna podelitev je bila 17. marca v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž. Na njej so poudarili, da nagrajenec, ki se je rodil leta 1923 v Medani, že več kot 60 let vsako nedeljo orgla ne le v domači cerkvi, temveč tudi drugod po Goriškem, tako da je eden izmed stebrov tamkajšnjega cerkvenega petja. Za svoje delo je že leta 1993 prejel papeško odlikovanje *Pro Ecclesia et Pontifice*, leta 1997 Gallusovo listino, leto kasneje pa Cecilijino priznanje.

Zbirka Ruj založbe Antony

Mlada založba tržaške Slovenke *Miriane Antoni Edizioni Antony*, ki izdaja italijanske, občasno tudi slovenske knjige, se je odločila za knjižno zbirko s slovenskim imenom *Ruj*. Kot tretji zvezek je v njej izšel italijanski prevod romana *Dušana Jelinčiča Budovo oko (L'occhio di Buddha)*. Opravila ga je *Daria Betocchi*.

Ivan Rudolf in padalci

V prostorih Fakultete za humanistične študije v Kopru sta Univerza na Primorskem in Vojaški muzej Slovenske vojske 16. aprila odprla razstavo *Ivan Rudolf in padalci*. Pripravila sta jo mlajša zgodovinarja dr. Gorazd Bajc in Blaž Torkar. Tako panoji kot katalog so v treh jezikih: slovenščini, italijanščini in angleščini.

Razstava je posvečena junaški in tragični zgodbi »primorskih padalcev«, o katerih je Mladika v zadnjih 14 letih pogosto in obširno pisala, zlasti pa življenjski poti njihovega organizatorja, šolnika, časnika in politika Ivana Rudolfa (1898-1962).

»ZLATA« ČASNIKARJA

V goriškem gledališču Verdi je bilo 30. marca deželno zborovanje članov Časnikarske zbornice. Njen državni predsednik Lorenzo Del Boca je na zasedanju, ki ga je vodil deželni predsednik Piero Villotta, med drugim vročil posebna priznanja časnikarjem, ki so vpisani v zbornico že 50 let. Med prejemniki spominskih plaket sta bila tudi tržaška slovenska publicista in urednika, in sicer družbeno-politični delavec Alojz Tul ter duhovnik in kulturni delavec Dušan Jakomin.

OBNOVLJENO MLADINSKO DELOVANJE SSK

Mladi somišljeniki edine slovenske stranke v Italiji, zbirne stranke Slovenska skupnost, so obnovili svojo organizacijo, nekdanjo Mladinsko sekcijo SSK. Na deželnem kongresu 19. aprila v Ovčji vesi so jo poimenovali Mladi Slovenske skupnosti. Deželni predsednik je Aljoša Jarc, deželni tajnik pa Tomaž Špacapan. Sestavljata jo pokrajinski organizaciji Mladi za mlade (na Tržaškem, predsednica je Tanja Peric, tajnica pa Nataša Zeriul) in Prihodnost (na Goriškem, predsednica je Noemi Cristiani, tajnik pa Simon Koren).

REBULA ČASTNI DOKTOR

Univerza na Primorskem je med slovesnostjo v Kopru 20. marca razglasila tržaškega pisatelja, klasičnega filologa in šolnika prof. Alojza Rebulu za svojega častnega doktorja.

V KANADI 35.930 SLOVENCEV

Na ljudskem štetju v Kanadi se je leta 2006 opredelilo za Slovence kar 7.000 ljudi več kot leta 2001, in sicer 35.930. Akcijo osveščanja je ponovno vodil Stane Kranjc.

Umrl je Anton Korsič

V onkološkem središču v Avianu je 6. aprila umrl gospodarstvenik, cerkveni pevec, prosvetni delavec in meceni Anton Korsič. Rodil se je leta 1930 na Jazbinah (Števerjan), od koder se je leta 1960 preselil k Sv. Ivanu v Trstu, kjer je razvil svojo mizarско delavnico in trgovino ter se živahno vključil v tržaško kulturno in versko življenje.

V rojstni vasi Bertoki pri Kopru je 25. marca umrl slikar in nekdanji profesor na Akademiji za likovno umetnost Zvest Apollonio. Rodil se je 15. maja 1935. Sodeloval je na več kot 300 skupinskih razstavah, samostojnih pa je postavil več kot 100.

Dne 6. aprila je umrl pesnik, zgodovinar, muzealec in publicist France Filipič. Rodil se je 21. julija 1919 v Mariboru. Med vojno je bil v nemškem taborišču, nato časnikar in svobodni pisatelj. Bil je tudi urednik revije Dialogi in organizator štatensberških pisateljskih srečanj.

Dne 19. aprila je preminil karikaturnist, ilustrator otroških in mladinskih knjig ter revij, nekoč glavni urednik Pavlihe Božo Kos. Rodil se je 3. novembra 1931 v Mariboru. Njegov brat je pesnik, jezuit in misijonar v Tokiu Vladimir Kos. Po študiju je bil fizik in v Ljubljani je s sinom dr. Miho Kosom vodil Hišo eksperimentov.

Na Golniku je 23. aprila umrl violončelist in glasbeni pedagog Ciril Škerjanec. Rodil se je 29. aprila 1936 v Trbovljah. Študiral je v Sloveniji in Parizu. Igral je v simfoničnih orkestrih in komornih zasedbah v Ljubljani, Essnu, Kölnu in Baslu ter bil profesor na Akademiji za glasbo v Ljubljani.

Maja je umrl pisatelj, urednik in strokovnjak za manjšinska vprašanja Drago Druškovič (psevd. Rok Arih). Rodil se je 30. septembra 1920 v Slovenj Gradcu. V letih 1959-74 je bil ravnatelj Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani. Napisal je več razprav. V letih 1959-74 je bil glavni urednik štirinajst dnevnika Naši razgledi, uredil pa je tudi 12 knjig Zbranih del Prežihovega Vrancea.

UMRL JE ROMAN FIRMANI

Po dolgi bolezni je v belgijskem mestu Liège januarja umrl beneški pisatelj Roman Firmani. Rodil se je leta 1930 pri Klavorah (Ronac v občini Podbonesec). Kot otrok je sledil očetu rudarju v Belgijo. Ko so Nemci očeta internirali, se je vrnil v Benečijo in s 16. letom postal steklar, nakar se je spet vrnil v Liège in bil med stebri tamkajšnje sekcije Zveze slovenskih izseljencev.

V italijanščini je pisal o svojih dolinah, njihovi preteklosti, beneških ljudeh in življenju izseljencev. Prvi roman L'ultima valle (1981) je takoj vzbudil pozornost in je še istega leta izšel tudi v slovenskem prevodu Magde Jevnikar (Zadnja dolina). Sledili so zbirki pravljic Andren, l'ultimo gnomo (1989, slov. prevod: Andren - zadnji škrat, 1990) in La lupa del Monte Mia (1992), knjiga o rudarjih La miniera e gli uomini (1996) in roman Gli sradicati, Odissea di un emigrante (1998). Posmrtno je zdaj izšla še povest Lidia e il cosacco, ki se dogaja v Benečiji med zadnjo vojno.

SMRTNA KOSA

V Sloveniji je smrtna kosa v zadnjih mesecih zahtevala visok davek med kulturnimi delavci.

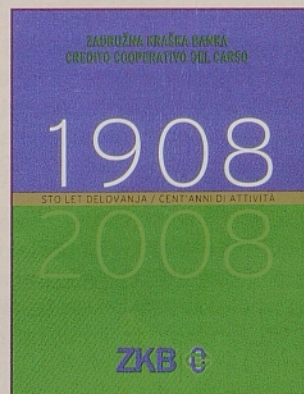
V Ljubljani je 5. marca umrl pisatelj, prevajalec, jezikoslovec in urednik Janez Gradišnik. Rodil se je 22. septembra 1917 v Stražišču pri Prevaljah, se pridružil Kocbeku že pri reviji Dejanje, veliko prevajal, v letih 1969-74 pa urejal kmalu zatrto revijo Prostor in čas. Lani je prejel Prešernovo nagrado.

Po dolgi bolezni je 16. marca umrl v Ljubljani grafični oblikovalec arh. Miljenko Licul. Rodil se je 6. avgusta 1946 v Vodnjanu pri Pulju. Lani je prejel Prešernovo nagrado. Med drugim je oblikoval slovenski tolar, slovensko stran evrskih kovancev, slovensko osebno izkaznico in potni list.

Dne 23. marca je umrl gledališki, filmski in televizijski igralec Janez Škof. Rodil se je 27. maja 1924 v Ljubljani. Igral je zlasti v celjskem gledališču (1951-65) in v Mestnem gledališču ljubljanskem (1965-84, dejansko pa še naprej).

Sto let delovanja ZKB

Ob koncu celoletnih proslav ob stoletnici Zadružne kraške banke, ki ima glavni sedež na Opčinah, je denarni zavod 8. maja odprl novo podružnico na tržaškem nabrežju, objavil pa je tudi monumentalen zbornik v slovenščini in italijanščini Zadružna kraška banka, Sto let delovanja, 1908-2008. Uredil ga je nekdanji ravnatelj Klavdij Brajnik, ki je tudi opisal dosedanje pot banke. Zgodovinar Boris Gombač pa je v zborniku objavil Prispevke za zgodovino Slovencev na Tržaškem. Bogato ilustrirano in lepo oblikovano knjigo dopolnjujeta sestavka Petra Suhadolca in Andreja Štekarja o pošti na Opčinah in o denarju, ki je v zadnjem stoletju krožil na Tržaškem.

Umrli je Egidij Vršaj

V sanatoriju v Trstu je 14. maja umrl časnikar, publicist in ekonomist dr. Egidij Vršaj. Rodil se je 9. marca 1923 na Čatežu, otroška leta pa je preživel na Nizozemskem, kjer je bil njegov oče rudar. Gimnazijo je obiskoval v Škofovih zavodih v Šentvidu in nato, po nacističnem izgonu profesorjev in dijakov, v Ljubljani, kjer je maturiral leta 1942. Vpisal se je na pravno fakulteto, ki pa je zaradi vojne ni končal. Študij je po vojni obnovil v Trstu, kjer je leta 1966 dovršil ekonomsko fakulteto.

Vršaj je bil med vojno v Narodni legiji, ukvarjal pa se je tudi z obveščevalnim delom, zaradi katerega so ga gestapovci 14. februarja 1945 zaprli. Iz zapore v Ljubljani je prišel ob koncu vojne, ko se je umaknil na Koroško. Naselil se je v Trstu, kjer se je kot časnikar zaposlil v tiskovnem uradu Zavezniške vojaške uprave. Od leta 1947 do upokojitve leta 1988 je bil časnikar na Radiu Trst. Vključil se je tudi v kulturno in društveno življenje, vendar se je polagoma v prostem času povsem posvetil študiju ekonomije in pisanju o gospodarski problematiki. Velike zasluge si je pridobil s seznanjanjem italijanskih strokovnih krogov s slovensko in jugoslovansko gospodarsko ter družbeno stvarnostjo, s spodbujanjem mednarodnih gospodarskih stikov in izmenjav, razlaganjem evropske integracije in pospeševanjem izobraževanja gospodarskih operaterjev. Ob številnih razpravah in predavanjih je v letih 1970-2008 objavil 12 samostojnih strokovnih knjig in priročnikov, osem v italijanščini in štiri v slovenščini.

FILM O ANGELI VODE

Televizija Slovenija je 8. aprila predvajala igrani film Angela Vode, Skriti spomin. Gre za resnično zgodbo o predvojni komunistki in feministki, publicistki in aktivistki Osvobodilne fronte, ki je svoj idealizem in premočrtnost drago plačala. Iz partije so jo izključili, ker je leta 1939 obsodila pakt Hitler-Stalin, med vojno so jo Italijani zaprli, Nemci pa poslali v koncentracijsko taborišče Ravensbrück. Njene povojne kritične ocene totalitarnega sistema so jo leta 1947 privedle med obsojence na montiranem Nagodetovem procesu. Do leta 1953 je životarila po zaporih, na prisilnem delu, v samici. Skoraj do smrti leta 1985 je potem v Ljubljani živela kot »ne-oseba«.

Angela Vode pa je skrivaj napisala spomine, ki jih je Alenka Puhar objavila leta 2004. Ta knjiga je bila tudi osnova za film, ki ga je režirala Maja Weiss po scenariju, ki so ga napisale Alenka Puhar, Maja Weiss in Ana Lasić. Odlična protagonistka je Silva Čušin.

Pretresljivi film, ki govori o povojni politični represiji in zlasti o trpljenju žensk, realistično pa predstavlja tudi kraje trpljenja, od sedeža Ozne oz. Udbe do sodnih in centralnih zaporov v Ljubljani ter od zaporov v Begunjah do Rajhenburga, je producirala Televizija Slovenija.

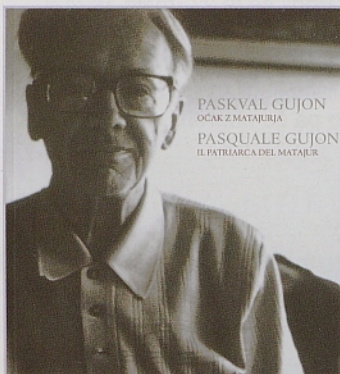
UMRL JE ANTON BIRTIČ - MEČANAC

V svoji rojstni vasi Mečana pri Špetru, kjer se je rodil 26. maja 1924, je 4. aprila umrl beneški glasbenik, pedagog, skladatelj, pesnik in publicist Anton Birtič.

Med vojno je bil partizan, po njej pa se je pred hudim pritiskom v Benečiji umaknil v Jugoslavijo. V Ljubljani je maturiral in v letih 1950-57 na radiu ustvarjal tedensko Oddajo za Beneške Slovence. Leta 1952 je ustanovil Beneške fante, ki veljajo za prvi slovenski narodnozabavni ansambel. Vodil ga je do leta 1999. Dolga leta je pozneje v Benečiji učil harmoniko in vodil pevske zборе.

Leta 1966 je Kulturno društvo Ivan Trinko iz Čedadada kot svojo prvo tiskano izdajo objavilo zbirko beneških ljudskih, Birtičevih in drugih pesmi Oj, božime. Leta 2005 je društvo izdalo še njegove Poezije (1956-1999).

Stoletnica rojstva Paskvala Gujona

Ob stoletnici rojstva beneškega duhovnika, publicista in narodnega buditelja Paskvala Gujona (1909-2002) sta videmski nadškof msgr. Pietro Brollo in koprski škof msgr. Metod Piriš 17. aprila v Špetru darovala zanj mašo. Pel je zbor Rečan.

Sledil je kulturni program s petjem in predstavitvijo zbornika v slovenščini in italijanščini Paskval Gujona, očak z Matajurja. Izdalo ga je Kulturno društvo Ivan Trinko

iz Čedadada, na 276 straneh pa je 13 spominskih in drugih člankov o slavljencu, pod naslovom Kritično pero mons. Gujona sledi izbor njegovih člankov, v razdelku Srečanja z mons. Gujonom pa so objavljeni nekateri intervjuji oz. reportaže o njem. Bogato je tudi fotografsko gradivo.

Umrla je prof. Krasulja Simoniti Suhadolc

Na svojem domu na Opčinah je 17. maja po dolgi bolezni preminila šolnica in kulturna delavka Krasulja Simoniti, vdova Suhadolc. Rodila se je 16. maja 1922 v Fojani v Brdih. Kot profesorica telesne vzgoje je poučevala od leta 1941 do upokojitve leta 1980, v letih 1946-80 na slovenskih srednjih in višjih srednjih šolah v Trstu.

Od leta 1946 dalje je sodelovala s tržaškim radiom, saj je bila občasna napovedovalka, prevajalka in avtorica, predvsem pa več desetletij članica Radijskega odra. Posebej priljubljena je bila kot ustvarjalca otroških rubrik Radijska mamica in Pisani balončki.

ARHIV STUDIA SLOVENICA

Že oktobra lani je ravnatelj Raziskovalnega inštituta Studia Slovenica v Škofovih zavodih v Ljubljani prof. Janez Arnež prejel Aškerčevo nagrado za izjemne dosežke pri zbiranju, varovanju in ohranjanju arhivske dediščine slovenskih izseljencev.

Andreja Klasinc Škofljanec iz Arhiva Republike Slovenije, ki ureja arhivsko gradivo, ki ga je zbral prof. Arnež, in ga je že predstavila v dveh izdajah Vodnika, pa je prejela eno izmed Aškerčevih priznanj.

Inštitut Studia Slovenica in Katoliški inštitut, ki snuje katoliško univerzo v Ljubljani in ga vodi pomožni škof dr. Anton Jamnik, sta 21. oktobra lani podpisala pogodbi o vključitvi arhiva, knjižnice in umetnin inštituta Studia Slovenica v novo univerzitetno knjižnico.

80-LETNICA REVIEJE ZARJA

Slovenska ženska zveza Amerike (Slovenian Women's Union of America), ki je nastala leta 1926, že 80 let neprekinjeno izdaja v Chicagu mesečnik Zarja – The Dawn. Ob jubileju bo 19. in 20. junija v Jolietu in Lemontu (Illinois) vrsta kulturnih in verskih prireditev s skupnim naslovom Let's Feel Slovenia (Občutimo Slovenijo!).

V ARGENTINI SPOMIN

NA 60-LETNICO NASELITVE

V Argentini se je zvrstilo več prireditev v spomin na priseljevanje politične emigracije pred 60 leti.

Že 16. novembra lani so odkrili spominsko ploščo »na Martincu«, v cerkvi sv. Julije na Ulici Victor Martinez, saj so priseljenci v tamkajšnji cerkvi in dvorani dobili prvo prijazno zatočišče. Tam so delovali prvih osem let od ustanovitve Društva Slovencev (danes je to krovna organizacija poveljne politične emigracije Zedinjena Slovenija) 25. januarja 1948.

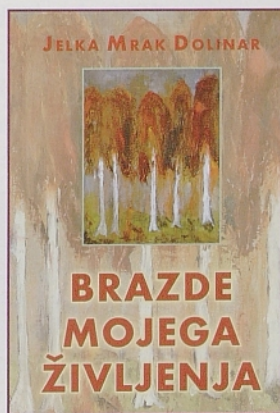
Predstavniki društev so 22. novembra iz hvaležnosti do nove domovine, ki jih je sprejela po letih vojnih in poveljnih strahot ter negotovega bivanja v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji, položili venec pred spomenik argentinskega narodnega junaka generala San Martina sredi Buenos Airesa.

V Slovenski hiši v Buenos Airesu je bila 29. novembra proslava 60-letnice Zedinjene Slovenije in v Argentini obujenega tednika Svobodna Slovenija. Mašo v cerkvi Marije Pomgaj je daroval delegat msgr. Jure Rode, v dvorani pa je imela slavnostni govor predsednica Zedinjene Slovenije Alenka Jenko Godec. Pozdravil je tudi evropski poslanec Nove Slovenije Lojze Peterle, ki je bil takrat na obisku, zapel pa je Ptujski nonet.

ČETRTI VERČEV ROMAN

Upokojeni programist-režiser Radia Trst A, gledališki delavec in književnik Sergej Verč je pri založbi Modrijan v Ljubljani izdal svoj četrti kriminalni roman. Gre za knjigo z naslovom Mož, ki je bral Disneyeve stripe. Več njegovih del je že izšlo tudi v italijanskem prevodu.

Brazde mojega življenja

V zbirki Čas in ljudje je založba Družina v Ljubljani izdala spomine Jelke Mrak Dolinar *Brazde mojega življenja*. Spremno besedo je prispeval časnikar Jože Možina. Avtorica, ki se je leta 1925 rodila primorskim beguncem v Kranjski Gori, se je z zdaj že rajno sestro Kristo (pozneje poročeno Krek) kot prostovoljna bolničarka ob koncu vojne znašla na vlaku domobrantskih ranjencev, ki so ga pri Lescah zajeli partizani. Z njo je zato tudi delila dolgočasno »kazen«.

Pet let in osem mesecev je preživela po taboriščih in zaporih, tako da je živa priča poveljnih pobojev, neznanskega trpljenja in še nadaljnjih krivic. Ko so jo izpustili, se je kmalu odpravila k staršem v taborišče v Špitalu in se domov ni vrnila. V knjigi zlasti ta leta podrobno in iskreno popisuje, tako da gre za izredno dragoceno pričevanje.

foto KROMA

Dr. Matija Ogrin (zgoraj) in srečanje z Zoro Tavčar in Alojzom Rebulo, katera je predstavila prof. Tatjana Rojc.

Srečanja v Peterlinovi dvorani

Živahna dejavnost Društva slovenskih izobražencev se je nadaljevala tudi v preteklih mesecih. Tako sta društvo in Knjižnica Dušana Černeteta v ponedeljek, 30. marca, priredila v Peterlinovi dvorani zanimiv kulturni večer, ki je bil v celoti posvečen Slovencem v Argentini. Najprej je Gregor Batagelj predstavil v Argentini rojeno slikarko Cecilijo Grbec in odprl njeno razstavo, nato pa je ravnatelj Slovenskega gledališkega muzeja v Ljubljani Ivo Svetina predstavil knjigo Marjana Pertota *Slovensko*

TRINKOV KOLEDAR

Trinkov koledar za leto 2009, ki ga je izdalo Kulturno društvo Ivan Trinko, so predstavili 29. januarja v Špetru. Na 280 straneh v njem objavlja svoje prispevke 45 avtorjev.

SLOVENSKO DOBRODELNO DRUŠTVO

Na rednem občnem zboru Slovenskega dobredelnega društva v Trstu je 24. aprila predsednik inž. Aljoša Vesel po 16 letih odložil to službo in sprejel podpredsedniško mesto. Za novega predsednika je bil izvoljen Ivo Jevnikar. Tajnica ostaja Silva Gasperšič, blagajničarka pa Jolanda Zudetič Germani.

BELKANTO

Tržaški skladatelj, dirigent, nekdanji vodja zborov v gledališču La Fenice v Benetkah, korepetitor in mentor pevcev svetovnega slovesa Adi Danev je pri Založništvu tržaškega tiska izdal knjigo *Belkanto* ali *sla po petju*. Gre za delo, ki povezuje spomine ter strokovna poglavja o operi, petju in vokalni tehniki. V prilogi je tudi video zgoščenka *Razpršeno cvetje*.

POSVETI O MUŠIČU

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je 26. in 27. marca priredila v Ljubljani simpozij o slikarju Zoranu Mušiču ob stoletnici rojstva. Med referenti so bili tudi tržaški in goriški Slovenci (Boris Pahor, ki sicer ni mogel sam prebrati referata, Ivo Jevnikar, Saša Quinzi in Miro Oppelt). Gradivo bo izšlo v zborniku.

Mednarodni simpozij o Mušiču kot evropskem slikarju je bil 9. maja v muzeju Revoltella v Trstu, že prej pa so se Mušiča spomnili tudi v Gorici.

MINISTER ŽEKŠ V TORONTU

Minister za Slovence v zamejstvu in po svetu, bivši predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Boštjan Žekš je bil v drugi polovici marca med Slovenci v Kanadi. Obiskal je Toronto, Edmonton, Winnipeg in Hamilton. Na občnem zboru Kanadsko slovenskega kongresa 28. marca v Torontu je bil slavnostni govornik. V kulturnem sporedu so nastopili otroška folklorna skupina Nageljček, moški zbor Bled in torontska pianistka Nastazija Žibart.

KRAŠKI CVET

Otroški zbor *Kraški cvet*, ki ima sedež v Trebčah na Tržaškem in ga vodi šolska sestra Karmen Koren, je ob desetletnici svojega uspešnega dela posnel zgoščenko.

UMRL JE GUIDO MIGLIA

V Trstu je 21. februarja umrl šolnik, publicist in pisatelj Guido Miglia. Rodil se je v Pulju leta 1919. Težave je imel s fašističnim in komunističnim režimom. Leta 1947 se je kot begunec znašel v Trstu. Zvesto je gojil svojo istrsko kulturo in izročilo, odprt pa je bil za dialog s Slovenci in za iskanje sožitja.

ZBORNICA O ALOJZU GRADNIKU

Pri Založništvu tržaškega tiska sta izšla slovenski in italijanski zbornik o Alojzu Gradniku (Alojz Gradnik - pesnik Goriških Brd) z gradivom s simpozija, ki ga je aprila 2007 priredila na videmski univerzi prof. Fedora Feluga Petronio. Nastopilo je 12 slovenskih in italijanskih strokovnjakov, v zborniku pa je predstavljen tudi izbor Gradnikovih poezij v italijanskem in furlanskem prevodu.

gledališče v Argentini. Poleg Iva Svetine so na predstavitvi govorili še urednica knjižnih izdaj Slovenskega gledališkega muzeja Francka Slivnik, knjižničarka KDC Lučka Kremžar De Luisa in avtor Marjan Pertot. Naslednji ponedeljek, 6. aprila, so v društvu predstavili knjižni prvenec Vilme Purič »Burjin čas«. Na lepo obiskanem večeru, ki ga je glasbeno uvedel pianist Matjaž Zobec iz razreda prof. Ksenije Bras pri Glasbeni matici v Trstu, sta o novem romanu govorili prof. Majda Artač in mag. Marija Mercina. V ponedeljek, 4. aprila, so na rednem večeru DSI podelili nagrado Vstajenje zdorskemu pisatelju Marku Kremžarju, o čemer poročamo na drugem mestu. Na večeru so sodelovali dr. Matija Ogrin z ZRC SAZU, pri umetniškem programu pa tenorist Marjan Štrajn, pianistka Mira Fabjan in igralec Tomaž Susič. V ponedeljek, 27. aprila, so v društvu počastili pisateljico Zoro Tavčar in pisatelja Alojza Rebula ob njunem osebnem življenjskem jubileju in ob izidu njunih knjig, pesniške zbirke Žarenje in dnevniških zapisov Pod vrhom tisočletja. Oba avtorja je predstavila in se z njima pogovarjala prof. Tatjana Rojc. Prvi ponedeljek v maju pa je bil gost v Peterlinovi dvorani starosta slovenskih pisateljev prof. Boris Pahor, ki ga je predstavil in se z njim pogovarjal časnika Martin Breclj.

Pisatelj Boris Pahor in Martin Breclj.

Krvava uganka za 8 žensk

V petek, 17. aprila, se je v dvorani Finžgarjevega doma na Opčinah predstavila Gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba s premiero igre Roberta Thomasa »Krvava uganka za osem žensk«. Napeto in duhovito predstavo je z režirala Lučka Susič, igro pa je prevedla in priredila Helena Pertot, kostume si je zamislila Julija Berdon. Upati je, da bodo igro, v kateri nastopa osem žensk, med katerimi iščejo morilko edinega moškega, ki nastopa v igri, še ponavljali po naših odrih.

foto KROMA

foto M. Susič

foto KROMA

Ocene

KNJIGE

EVELINA UMEK PO SLEDEH FATE MORGANE Marica Nadlišek Bartol

Pisateljica Evelina Umek je s svojim pisalom izbrskala življenjske sledi svetoivanske pisateljice Marice Nadlišek, ki je svojo ustvarjalno os začrtala v zadnjih letih 19. in v prvih letih 20. stoletja. Pred kratkim je namreč pri založbi Mladika iz Trsta izdala prozno delo z naslovom Po sledih Fate Morgane in s podnaslovom Marica Nadlišek Bartol 1867-1940. Med vrstice je skušala avtorica v prvi vrsti zajeti zunanjo biografsko snov oziroma dogodke iz življenja Marice Nadlišek, pri čemer je preko poudarjanja posameznih prigod in opisov krajev upodobila tudi utrip tržaškega mesta in okolice iz tistih davnih časov. Hkrati pa je te zunanje poslikave preseгла in poniknila v intimne globine mlade tržaške ustvarjalke, zasledovala dinamiko njenih doživetij in posredovala bralcu njene notranje presoje, utrujajoče samote in izčrpujoče groze.

Bralcu je najprej podtaknila zapis Marice Nadlišek o krhkosti in neulovljivosti sreče, ki se zaiskri v hipnih prebliskih, vendar človeka kmalu izigra in pahne v težka razpoloženja. Marica Nadlišek je namreč svoje rojstvo usodno povezovala z brezizhodno eksistencialno stisko, ki se je postopoma zarila v vsa notranja doživetja in pustila ostre zareze tudi na njenem obrazu. Njeno fizično podobo opiše pisateljica Evelina Umek na začetnih straneh romana, ko jo prikaže kot sedemdesetletno ostarelo žensko, z lasmi zalepljenimi na lobanjo, prepredeno z žalostjo in z občutkom odvečnosti, ujeto v ljubljansko megleno brezsončnost ter hrepenečo po očiščujoči tržaški burji. Globoka žalost in občutek odvečnosti sta jo ukleščila v jekleni primež. Iz te stiske jo rešijo le spomini, preko katerih pridejo do izraza neobvladljiva mladostna vrvenja in intelektualna zorenja.

Že na naslednjih straneh zaživi Marica Nadlišek kot odločna mlada izobraženka, ki sogovorcem ponuja logične odgovore in z jasnostjo utemeljuje svoja prepričanja. Iz njenih izvirnih duhovnih vrelcev prednjači trdna volja po popolni aktivizaciji osebnosti. Z izjemno determiniranostjo izpolni različne samozahahte. V prvi vrsti postane učiteljica, katere temeljni cilj je opravljati vzvišeno poslanstvo izobraževanja in vzgoje narodno zavednih Slovencev. S skrajno odgovornostjo se nadalje loti urejevanja prvega ženskega časopisa v Trstu, s katerim bi rada ozaveščala ženski rod, vcepljala vanj ideal samozavestnih mater, ki bi zmogle svoje otroke vzgojiti v pokončne osebe s ponosno narodno držo. Tudi kot pisateljica je Nadliškova začrtala samosvojo literarno pot, ko je v okvirih Stritarjevega svetobolja v posameznih novelah prikazala svoja zaostrena gledanja, podrejena tradicionalni morali. Kljub vsem uspehom in potrditvam pa njena notranjost ni zmogla ostati povsem neodvisna, kajti mnogokrat so v njej zavlada neznosne tesnobe in postopoma izmaličile strast, ter Nadliškovo pahnilo v zatišja in zapostavljenosti.

Neizprosna ji je bila gotovo osamljenost, saj je na svoji poti srečala premalo podobnih človeških duš, s katerimi bi lahko povsem zapolnila notranje poželenje po svobodi, njena razmerja s soljudmi so bila premalokrat v vsem vzajemna, zato se je njeno slo izčrpavalo, utrujalo, ždelo brez spodbude in izgorelo v dolgčasju. Sam Janko Kersnik, njen dolgoletni dopisovalec, mentor in srčni prijatelj ji je to apatičnost predočil, ko je zapisal, da izvira njena nesreča iz pomanjkanja navdušujočih priložnosti.

Ob občutku zapostavljenosti je Nadliškovo izčrpal tudi dvojni protislovni odnos do same sebe oziroma do ženske nasploh. Po eni strani je kot napredna ženska krepila notranjo samozavest in verjela v pravico do uresničevanja vseh notranjih hrepenenj, po drugi pa je skušala v času svojega bivanja udejanjiti tradicionalno percepcijo ženske, ki s svojo nežno in tenko-

čutno držo zmore opraviti vlogo vseprisotne matere in zveste žene. Prva težnja jo je gotovo postavljala v konflikt z družbenim tkivom, druga pa ji je nalagala nevzdržljive napore gospodinjstva. Ravno v tem doživljanju se lik Marice Nadlišek približuje tegobam sodobnih žensk, ki se včasih spopadajo s težavami pri usklajevanju dvojnih nalog.

Romaneska struktura dela sloni na zgodbenosti, ki z okvirno nastavitvijo presega časovno logiko. Dogajanje je večplastno, subjektivna doživetja namreč dopolnjujejo družbeno socialne ter zgodovinsko narodne razsežnosti. Zgodbeni temelj pa nedvomno tvori obrnjenost glavne junakinje v svojo intimo.

Z romansirano biografijo Marice Nadlišek pisateljica Evelina Umek ovrednoti do še nedavnega prezrto predhodnico in ji nedvomno nakloni zaslužno priznanje.

Vilma Purič

POMEMBNI ROMAN VILME PURIČ Ob izidu Burjinega časa

Pri založbi Mladika je izšla zelo pomembna knjiga, o kateri so v medijih ob izidu poročali, predstavitveni večer pa je bil v okviru ponedeljkovih srečanj v Peterlinovi dvorani izredno dobro obiskan, kar priča o zanimivi osebnosti, o pisateljici s knjižnim prvencem. Puričeva je že kar priznana intelektualka, po poklicu profesorica na naših šolah, že vsaj desetletje dolgo pa tudi oblikuje kulturne programe ob izidu knjig, piše ocene za tržaški radio in dobro pozna našo stvarnost. Ko se odvíja Kraška ohcet, je boste videli nasmejana in srečno med najlepšimi narodnimi nošami. Stanuje v Repnu, kjer ima družino, kot pisateljica z dolgo pripovedjo pa je storila pogumno dejanje v tem našem ne preveč enostavnem pisateljskem obodu. Eh, kje pa je prijetno vpasti v tekmo raznim občutljivim književnikom in književnicam? Dvigniti moraš svojo pisateljsko zastavo zelo samozavestno, da te ne

»pokončajo« s kritikami že na prvi stopnički. Pisateljica Vilma Puričeva je kar pogumno postavila svojo romaneskno podobo: umetniško prozo. V njej ni sence komercialnih in vzvišenih banalnosti: samo dobro, a predvsem izvorno besedilo. Burjin čas je namreč preplet zgodb iz velikokrat obravnavanega časa druge svetovne vojne, a protagonistke in protagonisti iz tega romana so polnoma nanovo obravnavani v svetu, ki je po svoji življenjski živopisnosti »samostojna republika«. Čeprav so se preganjanja fašističnega in nacističnega sistema z enako napadalnostjo in krutostjo znesla nad skoraj vsemi tržaškimi okoličanskimi vasmi, so detajli lepih, a tudi grozljivih dogodkov v tem delu povsem nanovo prikazani v kontekstu z navadami ter strogostmi dobe, v kateri so glavne junakinje Burjinega časa doživljale svoje muke in včasih tudi srečne trenutke. Burjin je čas, ko so se pisali Slovenem na našem področju najhujši dnevi, nevarnejši so bili samo v času turških vpadov; a takrat je bil Repentabor bolj malo naseljen, sovražnik pa je bil tisti, o katerem si vedel, da je nevaren. V Burjinem času sreča glavna junakinja glavnega mučitelja v tisti osebi, s katero se je šalila, ko je na koncu trudapolnega pešačenja po tržaških palačah razprodala domače pridelke.

Strašno razočaranje nad vsem, kar je podobno vznikajoči ljubezni, strašni čas, ki žene ljudi v tako zločinska dejanja! Burjin čas je usoden za glavno junakinjo kot tudi za njene sopotnice po pešpoteh, ki so njihova vsakdanja smer do openskega tramvaja, s katerim se pripeljejo vse otovorjene k svojim kupcem. Med temi so zahtevne in objestne bogatašnje, a tudi nadvse prijazne osebe, kot povsod, kamor se zgnete človeški rod. Če namreč v nič hudega sluteči množici nekdo brez predsodkov zapove genocid, mora zločinske metode nekdo takoj spregledati in preprečiti, a to se ne uresniči vedno in povsod, in takrat se ljudje poslužujejo metode preživetja, slede staremu krutemu pregovoru, kako je »homo homini lupus«. Gorje tistemu, ki pred nevarnostjo ne zbeži, še hujše je tistemu, ki pred takimi grožnjami ne more zbežati in se žrtvuje, priklenjen na svoj čas in prostor!

Puričeva se je poglobila v osebno čutenje mladenk, ki so takrat bile kurirke in so tvegale svoje življenje vsakokrat, ko so se podale v ilegalno delo.

Nekatere so se izmazale s preobleko, kakor je o sebi pripovedovala pesnica Mijotova, druge so po aretaciji zbežale, kakor o svoji dogodivščini piše Mara Samsa, večina je padla v mrežo izdajalcev in terorja. O žrtvah tržaških ječ pripoveduje knjiga Burjin čas.

Puričeva je splet zgodb verjetno zelo dolgo sestavljala, ker nam njen knjižni prvenec ne priča samo o poznavanju konstrukcije literarnega dela, pač pa tudi o smislu za poetičnost. Tu in tam nam v opisih narave slovenščina zablesti v kosovelovski popolnosti, v lirskem zanosu, kakršnega je svojčas Stanko Vuk imenoval simultanimizem. Priboriti si v poetičnem jeziku svojski slog ni samo sad truda, ampak tudi danost nadarjenosti. Tudi temu dejstvu gre pripisati pečat umetniškega dela, ki ga v letošnji dokaj pestri knjižni ponudbi zelo redko srečamo.

Irena Žerjal

RAZSTAVE

EDI ŽERJAL DUHOVNOST VODE

Nova razstava Edija Žerjala z naslovom Duhovnost vode je doživela svoj krst v petek, 24. aprila, v prostorih repenske Kraške galerije. Večer je povezal glasbo, slikarstvo in poezijo v prelepo in zaokroženo celoto: flautist Miloš Pahor je izvedel skladbo v treh stavkih Žerjalov triptih, ki jo je napisala Dina Slama na temo Lepe Vide kot odziv na tri slike Edija Žerjala, umetnik je razstavil še drugih šestnajst del v mešani tehniki, posvečenih razmišljanju o vodi, pesnik in igralec Aleksij Pregarc pa je nastopil z vrsto vsebinsko sorodnih pesmi. Štefan Turk je dopolnil večer s strokovno predstavitevjo razstave in spregovoril o njeni vsebinski razsežnosti in tehničnih vidikih.

Edi Žerjal se posveča umetniškemu ustvarjanju že dolgo časa, zanj je značilno, da obvlada različne tehnike in se z njimi izraža po sklenjenih sklopih, ki poglobljajo izbrano temo. Velikokrat je bil Kras v središču njegovega zanimanja, večkrat so ga pritegnile nenavadne pisave in občeveljavni simboli, gibal se je med figurativnostjo in abstrakcijo, vedno pa mu je bilo ustvarjanje predvsem možnost, da se za-

zre vase in išče v sebi odgovore na bistveno vprašanje o smislu življenja. Lepota na eni in minevanje na drugi strani, strah pred ničem in želja po osmišljanju lastnega bivanja, ljubezen do konkretnega dela z materiali, ki že meji na poigravanje z različnimi možnostmi, in volja, da bi raziskovanje doseglo svoj globlji cilj – ob tem pa zavezanost estetskemu kot nepogrešljivi sestavini umetniškega dela, med temi čermi pluje Žerjal na svoji bogati in razburkani plovbi.

Če primerjamo te slike, vse so nastale v zadnjih letih, mnoge nosijo celo letnico 2009, s prejšnjimi, opazimo, da se je umetnik tokrat osvobodil spon figurativnosti in odločno zajadril v abstrakcijo, kar mu omogoča, da oblikuje svobodne kompozicije, kjer imajo glavno vlogo barve. Te so poudarjeno živahne, izstopa rumena kot odsev sonca in kot simbol optimizma in radoživosti, in čeprav so kontrastne, se čudovito spajajo v celoto, kjer ima vsaka niansa svoj pomen. Skoraj na vsaki sliki se pojavlja temnejša barvna gnota kot nekakšna grožnja ali duševna rana, včasih je to linija namišljenega horizonta, ki se zareže v svobodne barvne nanose, kot opozorilo ali spomin, da je resničnost trpka in težavna, pa čeprav bi se umetnik rad izvil iz nje in zadihal sproščeno. Na stičišču teh dveh sunkov nastajajo pokrajine duha, ki so globoko izpovedne, a hkrati nekako že presežene s pomočjo poudarjene poetičnosti. Bolj kot pripoved o lastnem nemiru izvenijo zato kot trenutki potešitve, namiljive, skoraj neobstoje, a vseeno dragocene.

Prostor Kraške galerije s svojo kamnito bistvenostjo je idealna kulisa za slike, ki izstopajo s svojo barvitostjo, kjer se umetnikovo hotenje in naključnost spajata v umirjeno uravnoteženost.

Že dolgo sledim Žerjalovemu ustvarjanju in zato lahko zanesljivo trdim, da je s tokratno razstavo dosegel svoj višek.

Na večeru je prinesel svoj pozdrav predstavnik konzulata, ki je poudaril pomen umetnosti v življenju, kar je le na videz preprosta ugotovitev, a jo gre jemati zares, prisrčne besede ob razstavi pa je povedal tudi Edi Kraus, ki je prisotne povabil, da podprejo delovanje ustanove, za katero si je prevzel nelahko odgovornost kot predsednik.

Magda Jevnikar

Zahvala letošnjega nagrajenca Marka Kremžarja

Nemajhno je bilo moje presenečenje, ko me je poklicala hčerka Lučka iz Trsta in mi povedala, da sem bil izbran za letošnjo literarno nagrado Vstajenje, namenjeno zamejskim in zdomskim avtorjem. Elektronsko sporočilo je to novico potrdilo pa tudi povečalo mojo zadrego, saj kaj takega nisem nikdar pričakoval. A če so »Časi tesnobe in upanja« po mnenju rojakov, ki jih visoko cenim, zaslužili to priznanje, sem tega resnično vesel in zanj iz srca hvaležen. V čast mi je, da je po knjigi, ki govori o tesnobi pa tudi o upanju, moje ime vtakano v zlato nit »Vstajenja«, katera povezuje čase in celine, pred vsem pa srca rojakov, ki gojijo dan na dan, sredi večkrat nenaklonjenega sveta, z veseljem in s ponosom vrednoto slovenstva.

Ko pišem te vrstice, me spremljajo občutki, ki me spominjajo na čase, ko so prinesli otroci kdaj iz šole nepričakovano kako posebno pohvalo. Nisem dosti spraševal zakaj, a sem vesel in ganjen občutil, da se je zgodilo nekaj, kar je - lepo.

Kot večina mojega leposlovnega pisanja je tudi knjiga povojnih begunskih in izseljenskih spominov z naslovom »Časi tesnobe in upanja« nastala nenačrtovano. Ko so izšli pred nekaj leti pri Družini moji spomini na »Leto brez sonca« v koncentracijskih taboriščih in zaporih, nisem mislil na kako nadaljevanje. Pa se je dogodilo drugače, kot pojasnjujem v uvodu nove knjige, ki je v marsičem drugačna od prve.

»Leto brez sonca« je bil neposreden pogled na določeno časovno in družbeno okolje. Osebe so pre-

poznavne, kraji konkretni in čas zaznamovan po koledarju in uri. Vendar opisani dogodki ne sežejo dalj, kakor je segala avtorjeva osebna izkušnja in njegov pogled. To so res le osebni spomini.

Knjiga »Časi tesnobe in upanja« pa približa bralcu širše obzorje in postane zato tu in tam manj osebna. Če opisuje prva od omenjenih knjig »Leto«, pa zajemajo »Časi« daljše obdobje. Pričnejo se zadnje mesece leta 1948 pa preidejo v vsakdanost nekako leta 1957. Kar se dogaja v njej, je povezano s širšo slovensko skupnostjo v Argentini, ki je resnični protagonist te pripovedi.

Pogled na čase, ki jih opisuje knjiga, je kakor pogled z daljnogledom. Zajema razne kraje in skupine ljudi, kjer pa se posamezni obrazi navadno porazgube. Prepoznavni ostajajo tisti, ki so bili v tej pestri skupnosti bližje piscu, kar pa ne pomeni, da bi bili pomembnejši od drugih. Prav to je morda najšibkejša točka te pripovedi. Podrobneje opisuje le eno, mojo zgodbo, ki pa je le kaplja v morju slovenske begunske epopeje. Dobro se zavedam, da izkušnje enega ne morejo predstaviti bralcu nešteti doživetij pa tudi ne pretresljivih tesnob in skritih upanj tisočev članov takratne slovenske skupnosti v Argentini. Treba bi bilo popisati šest tisoč in več osebnih zgodb, seči v skrivnosti tisočev družin in osvetliti nešteto uspehih in neuspehih podvigov, opisati nepregledno vrsto dejanj poguma in zvestobe, vztrajnosti in iznajdljivosti, ljubezni in vere, da bi bila slika odsev tega, kar je doživljala naša skupnost tista

Očetov tekst bere njegova hčerka Lučka (levo); za glasbeni okvir sta na prireditvi poskrbela pianistka Mira Fabjan in tenorist Marjan Štrajn (foto KROMA).

Nagrajenčevi sorodniki in gostje v prvi vrsti (levo, foto KROMA); prof. Lojzka Bratuž (desno).

prva leta svojega obstoja. A to še čaka na slovenskega rapsoda.

O prvih letih našega izseljenstva je razmeroma malo napisanega. S to knjigo sem želel vsaj malo izpolniti to praznino v upanju, da bo kdaj služila kot majhen kamenček velikega mozaika, ki bo prikazoval pota in postaje povojne slovenske diaspore, ljudi, ki so zapustili domovino v strahu pred krvoločnostjo komunističnega nasilja. Malokdaj se zgodi, da zapuščajo svoj dom ljudje proti svoji volji, da odhajajo cele družine iz domovine, ki jim je pri srcu. To se je zgodilo v Sloveniji ob koncu krvave komunistične revolucije, maja leta 1945. Begunci, ki so postali po sili razmer izseljenci, so del domovine vzeli seboj na tuje in pričeli živeti iz svojih narodnih in krščanskih korenin tam, kamor jih je zanesla pot.

»Časi tesnobe in upanja« ne morejo, pa tudi ne poskušajo izčrpati omenjene tematike. Lahko se le dotaknejo tega velikega obdobja slovenske zgodovine. Niso pisani kot urejena kronika. Prej so zapis bežnih utrinkov, ki sicer ne razsvetlijo noči, a opominjo, da obstajajo nekje morda še nepoznana ozvezdja.

Velika noč, praznik Gospodovega Vstajenja, ki daje ime in vsebino literarni nagradi, ki jo prejemam, je praznik upanja. Zdravo upanje, utemeljeno na

realističnem dojemanju stvarnosti in na neminljivih krščanskih vrednotah je vodilo dolga desetletja tudi skupino beguncev, zdomcev, ki so na bregovih Srebrne reke vztrajali v zvestobi slovenstvu.

Upanje kot naravna, pa tudi kot teološka krepost je neločljivo povezano z vero, obe skupaj pa sta temelj ljubezni, ki je vir življenja. Daj Bog, da se v času, ko prihajajo na dan po naši zemlji dolgo prikrižani, grozljivi sadovi pogubne kulture smrti, na priprošnjo slovenskih znanih in neznanih mučencev kmalu uresniči trdno upanje na duhovno Vstajenje našega naroda.

Marko Kremžar

Predstavniki Zadrúžne kraške banke Stanissa izročajo nagrado hčerkama in sinu dr. Marka Kremžarja (foto KROMA).

Slovensko gledališče v Argentini (III. del)

V nadaljevanju članka avtor opiše delovanje slovenskih organizacij, njihov smoter in namen. Svoj članek pisec zaključuje: »V zadnjem delu vsebuje podatkovno bogata knjiga zahtevnjšim bralcem v pomoč še abecedni Seznam uprizorjenih del (z naslovom prireditve ali predstave, imenom avtorja ali sestavljalca programa, imenom prireditelja, letnico in krajem prireditve), Bibliografijo dramskih del izdanih v Argentini (in hranjeni v Knjižnici Dušana Černeta v Trstu), Imensko kazalo ter povzetek v kastiljščini.«

O izdaji knjige je v prvi številki letošnjega leta poročal tednik Reporter, kjer je na kratko podana vsebina knjige. Tudi tednik Demokracija je objavil vsebino knjige in spored igre Moč uniforme.

Jure Vombergar, eden vodilnih slovenskih kulturnih delavcev v Argentini, pa je poslal zelo prisrčne čestitke ter izrazil veliko zadovoljstvo nad izdajo knjige: »Nimam besed, da bi primerno čestital g. Pertotu za tako odlično, dolgo trajno, izčrpno in pregledno delo. Pregledal je vso periodiko, ki (je) izhaja(la) v Argentini, vse brošure, zbornike, almanah in podobno; dosegel, da so mu poslali fotografije, sporede in gledališke liste. Le približno si predstavljam, koliko prošenj in pisanja je bilo potrebnega. Posebej je uredil seznam vseh uprizorjenih del, po abecednem redu in datumih; avtorjih besedila, igralski družini in kraju uprizoritve, ponekod tudi režiserjih. Že samo ta enota, koliko dela je v njej! Potem seznam gledaliških besedil, ki jih ima vaša knjižnica (mimogrede, nisem vedel, da je moj oče napisal toliko prizorov...). In končno, imensko kazalo. V Argentini nikoli nismo mogli kaj takega sestaviti. Ko gledam to veliko knjigo na 500 straneh, v velikem formatu, kar ne morem verjeti, da smo Slovenci v Argentini zmogli opraviti tako veliko delo in to samo na gledališkem področju. In da je to prikazano na tak način, kot ga predoči ta knjiga, je potrebno veliko simpatije (bolje rečeno, ljubezni) tako do gledališča kot do slovenske skupnosti v Argentini. V tem vidim največjo zaslugo te knjige. Vsem, ki ste sodelovali pri tej knjigi, se zahvaljujem v imenu naše slovenske skupnosti in Vam čestitam. Prejmite lep pozdrav.«

Dr. Marko Kremžar je 5. marca 2009 objavil v Svobodni Sloveniji tehtno in strokovno poročilo o knjigi Slovensko gledališče v Argentini. Iz daljšega zapisa povzemamo sledeče: »Pertotovo obširno delo, ki ga pestrijo številne fotografije gledaliških

nastopov in programov, je razdeljeno na tri dele. V prvem je opisana v letnem zaporedju gledališka dejavnost, ki se je odigravala v okviru osrednjih organizacij naše skupnosti. V drugem so razporejene samostojne gledališke skupine, ki so vsaka v svojem času zbirale ljubitelje gledališke umetnosti in posredovale rojakom dela domačih in tujih avtorjev. V tretjem pa je zbrano in dokumentirano vse, kar so na tem področju ustvarjali posamezni krajevni domovi. Vsak od omenjenih delov je razdeljen na poglavja, kar naredi celoto lahko pregledno. Popis tega kulturnega delovanja je tako podroben in vester, da začuti bralec ob njem globoko hvaležnost do avtorja, pa tudi do vseh, ki so temu pomagali pri zbiranju gradiva. Razvidno je, da se Marjan Pertot ni omejil na golo urejanje sicer dragocenih podatkov iz krajevnega tiska. Pred leti je spoznal slovensko skupnost neposredno in vzpostavil osebne stike z vrsto ljudi iz njene srede. Ti so mu s svojimi spomini približali že minule čase, potem pa na njegovo pobudo pričeli brskati po škatlah in predalih ter odkrivati fotografije nekdanjih gledaliških predstav, pa porumenele programe, ki bi sicer ostali pozabljeni. Imena teh številnih rojakov navaja avtor v svoji "Zahvali", na prvih straneh svoje knjige. "Slovensko gledališče v Argentini" je zbornik, ki je kljub obsežnosti zanimiv od prvih do zadnjih strani in v katerem bo večina rojakov, ki živijo v Argentini, naletela na imena sorodnikov in znancev. K temu pripomorejo še v posebni meri trije presenetljivo dolgi in popolni sezname na koncu knjige. Prvi je "Seznam uprizorjenih del", kjer so navedene na 47 straneh vse predstave, ko so se odigravale v zadnjih 60 letih po slovenskih odrih širrom Argentine. "Bibliografija dramskih del izdanih v Argentini" obsega 21 strani naslovov raznih, tudi manj poznanih izdaj, čeprav se omejuje le na tiskovine, ki jih hrani v Trstu Knjižnica Dušana Černeta. Sledi 31 strani osebnega "imenskega kazala". Na teh se sreča bralec z imeni znanih avtorjev, režiserjev in igralcev pa dolge vrste manj znanih, a ne manj požrtvovalnih ljudi, ki so s svojim delom in talenti posredovali skupnosti v teku desetletij gledališko umetnost iz domačih in tujih zakladnic. Ta, izredno obširen seznam govori istočasno o temeljitem delu avtorja, Marjana Pertota, pa tudi o silni razvejenosti ljubiteljske teatarske dejavnosti v skupnosti slovenske politične emigracije v Argentini.«

(konec)

Spoštovano uredništvo,

sem ena tistih, ki v Mladiki najprej preberejo pisma in nato podolgasto rubriko V slovenska obzorja in čez, iz katere zvem zgoščeno in pogosto na satirično ošiljen način marsikaj zanimivega in neznanega. V drugi letošnji številki za mesec april na strani 10 nam novičar ali novičarka med drugim poroča:

– da je v lanskem decembru, stara malo manj kot sto let, umrla v Ljubljani Zdenka Kidrič, žena Borisa Kidriča, med vojno šefinja vrhovne komisije VOS-a, Varnostno obveščevalne službe OF, zato na glasu »velike likvidatorke« med revolucijo. Vendar so njeno smrt zamolčali vsi levičarski časopisi in ni se oglasila niti Zveza borcev ...

Novica je le delno resnična, ker je izšel v reviji Borec (štev. 652-656) - glasilu Zveze združenj borcev in udeležencev narodnoosvobodilnega boja Slovenije, kot berem v kolofonu, ob 60-letnici neprekinjenega izhajanja lani na prvem mestu devet strani dolg zapis, o katerem pravi avtor, da »ni bil pisan kot nekrolog, ampak kot kratko jubilejno razmišljanje, s katerim sem želel ob bližajoči se stoletnici Zdenke Kidrič izraziti spoštovanje do te revolucionarke, ki ji v Sloveniji v javnosti, kolikor vem, že dolgo nihče ni izrazil niti minimalnega spoštovanja, čeprav brez njenih izrednih organizacijskih sposobnosti osvobodilno gibanje med drugo svetovno vojno ne bi moglo obstati.« Itd. Slavilni zapis in, hočeš nočeš, ker je nekako sovpadal z njeno smrtjo, tudi nekrolog ima naslov

*Zdenka Kidrič –
Marjeta
1909–2008*

Napisal pa ga je zelo subtilen ljubljanski pesnik, mislec, esejist in prevajalec Miklavž Komelj, umetnostni zgodovinar, doktoriral na ljubljanski FF, 36-letni sin edinec znanega umetnostnega zgodovinarja in publicista Milčka Komelja in vnuk še bolj znanega in slavnega Naceta Šumija (po materini strani).

Jaz sem slavospev-žalostinko zelo zbrano prebrala vsaj nekajkrat in se sama pri sebi to in ono spraševala in napeto premišljevala o našem življenju, o nepreklicni preteklosti pa o naši precej negotovi prihodnosti, kot bi rekel pisatelj Ksaver Meško »Kam plovemo?«, a ne morem si kaj, da tega mladega tako posebnega izobraženca in ... osamelca, ki si upa sam samcat plavati proti toku in na glas povedati, kar si misli, ne občudujem.

Jolka Milič
6210 sežana
partizanska cesta 14

za smeh in dobro voljo

»Res je smešno, da se nori in grdi moški vedno poročijo z lepoticami,« glasno ugotavlja mož.

»Dragi, to je pa najlepši kompliment, ki si mi ga dal doslej!«

• • •

»Želite obdržati vaše kodre?« je vprašal frizer stranko na stolu.

»Ja, seveda!«

»No, pospravil vam jih bom v vrečko!«

listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

Katarina Bogataj Gradišnik 25,00 €, Mara Cerar Hull 46,00 €, Burješ 8,00 €, Emidio Devetak 16,00 €, Antek Terčon 26,00 €, Fabio Pahor 26,00 €, Benjamin Černic 26,00 €, Matjaž Schart 76,00 €, Živka Marc 26,00 €, Rožica Pertot 26,00 €, Marinka Terčon 25,00 €, Giovanni Beorchia 16,00 €, Bogomila Lupinc 6,00 €, Roza Godnik 6,00 €, Marko Udovič 26,00 €, Janez Gradišnik 25,00 €, Damjan Paulin 6,00 €, Stojan Kertel 84,00 €, Marija Breclj 6,00 €, Mirka Cossutta 26,00 €, Angela Hrovatin 6,00 €, Lojze Debelis 6,00 €, Janez Grum 23,00 €, Diomira in Tine 10,00 €, Maria Prukar

11,00 €, Franc Baša 6,00 €, Tatjana Rejec 15,00 €, Igor Švab 6,00 €, Jožko Gerdol 22,00 €, Pavel Zlobec 6,00 €, Margherita Bizjak 6,00 €, Ksenja Levak 8,00 €, Marijan Česnik 55,00 €, Marieta Ratkovič 25,00 €, Boži Canciani 6,00 €, Boženka Štoka 6,00 €, Ukmar Cveto 11,00 €, Helena Prelli 56,00 €.

DAROVI V SPOMIN:

V počastiev spomina žene Magde Slama Petaros daruje mož Robert 126,00 € za Mladiko.

V spomin na dr. Egidija Vršaja daruje H. P. 50,00 € za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

Novosti Mladika

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 67

II 117 986 2009

920092262, 3/4

COBISS

23,00 €

LITERARNI PRVENEČ

Vilma Purič
BURJIN ČAS

Roman o ljubezni
in vojni na
obronkih Krasa.

23,00 €

Evelina Umek
**PO SLEDEH
FATE MORGANE**

Življenjske sledi svetoivanske
pisateljice Marice Nadlišek Bartol.

Pino Roveredo
SPOROČI MI
Prev. Magda Jevnikar

»Roveredova dela so prave
mojstrovine.« (Claudio Magris)

Pino Roveredo
Sporoči mi

14,00 €

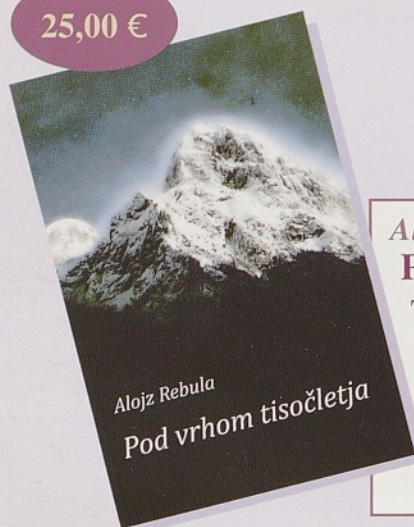
Umberto Saba
**BEVO QUEST'ASPRO VINO
PIJEM TO TRPKO VINO**
Prev. Jolka Milič

Prvi zajetni prikaz Sabovih
pesmi v slovenskem
jeziku.

25,00 €

Alojz Rebula
**POD VRHOM
TISOČLETJA**
Dnevnik 1996-1999

»Dnevnik: to so orgle.
Iz katerih lahko privabiš
vsakršno muziko.«

UMBERTO SABA
**BEVO QUEST'ASPRO VINO
PIJEM TO TRPKO VINO**
A cura di / Uredila
Jolka Milič

18,00 €

M založba MLADIKA